

MINISTERUL EDUCAȚIEI, CULTURII ȘI CERCETĂRII
AL REPUBLICII MOLDOVA

CURRICULUM NAȚIONAL

УКРАЇНСЬКА МОВА І ЛІТЕРАТУРА

Clasele X-XII

- Curriculum disciplinar
- Ghid de implementare

Chișinău, 2020

CURRICULUM DISCIPLINAR

Aprobat:

- Consiliul Național pentru Curriculum, proces-verbal nr. 22 din 05.07.2019
- Ordinul Ministerului Educației, Culturii și Cercetării nr. 906 din 17.07.2019

COORDONATORI:

Angela CUTASEVICI, Secretar de Stat în domeniul educației, MECC
Valentin CRUDU, dr., șef Direcție învățământ general, MECC, coordonator al managementului curricular
Ala NIKITCENKO, dr., consultant principal, MECC, coordonator al grupului de lucru

EXPERȚI-COORDONATORI:

Vladimir GUȚU, dr. hab., prof. univ., USM, expert-coordonator general
Ion GUȚU, dr., conf. univ., USM, expert-coordonator pe aria curriculară
Limbă și comunicare

GRUPUL DE LUCRU:

Diana IGNATENCO (coordonator), dr., lect. univ., prodecan, US „Al. Russo”, Bălți
Angela CEBAN, grad did. întâi, Gimnaziul s. Slobozia-Șirăuți, r. Briceni
Olga CURLEANȚEVA, grad did. superior, IPLT „V. Suhomlinschi”, Edineț
Svetlana PODLESNAIA, grad did. întâi, IPLT „C. Popovici”, s. Nihoreni, r. Râșcani

Українська мова і література : Curriculum național : Clasele 10-12 : Curriculum disciplinar : Ghid de implementare / Ministerul Educației, Culturii și Cercetării al Republicii Moldova ; coordonatori: Angela Cutasevici, Valentin Crudu, Ala Nikitcenkos ; grupul de lucru: Diana Ignatenco (coordonator) [et al.]. – Chișinău : Lyceum, 2020 (F.E.-P. "Tipografia Centrală"). – 88 p. : fig., tab.

Referințe bibliogr.: p. 73-76 (64 tit.), 85-88 (74 tit.). – 100 ex.

ISBN 978-9975-3436-9-5.

373.5.091:[811.161.2+821.161.2](073)

У 453

GHID DE IMPLEMENTARE

Elaborat în conformitate cu prevederile Curriculumului disciplinar, aprobat la ședința Consiliului Național pentru Curriculum, prin ordinul Ministerului Educației, Culturii și Cercetării nr. 906 din 17.07.2019

COORDONATORI:

Angela CUTASEVICI, Secretar de Stat în domeniul educației, MECC
Valentin CRUDU, dr., șef Direcție învățământ general, MECC, coordonator al managementului curricular
Ala NIKITCENKO, dr., consultant principal, MECC, coordonator al grupului de lucru

EXPERȚI-COORDONATORI:

Vladimir GUȚU, dr. hab., prof. univ., USM, expert-coordonator general
Ion GUȚU, dr., conf. univ., USM, expert-coordonator pe aria curriculară
Limbă și comunicare

GRUPUL DE LUCRU:

Diana IGNATENCO (coordonator), dr., lect. univ., prodecan, US „Al. Russo”, Bălți
Angela CEBAN, grad did. întâi, Gimnaziul s. Slobozia-Șirăuți, r. Briceni
Olga CURLEANȚEVA, grad did. superior, IPLT „V. Suhomlinski”, Edineț
Svetlana PODLESNAIA, grad did. întâi, IPLT „C. Popovici”, s. Nihoreni, r. Râșcani

ВСТУП

Курикулум з української мови і літератури 2019 року видання для X-XII класів загальноосвітніх закладів Республіки Молдова є складовою частиною Національного Курикулума, зокрема частиною курикулумної галузі *Мова та спілкування*, і становить регламентуючий документ і нормативний акт, передбачений для впровадження в освітній процес в ліцейській ланці.

Навчання рідної мови етнічними українцями як мови національної меншини є важливою частиною мовної освіти, яка відображає мовну політику щодо національних меншин в країні і ґрунтується на чинній Конституції Республіки Молдова, Кодексі про освіту Республіки Молдова, Стратегії розвитку освіти на 2014-2020 роки «Освіта 2020», низці законів і підзаконних актів та міжнародних конвенціях, зокрема Рамковій конвенції про захист національних меншин. Освітні заклади Республіки Молдова покликані сприяти збереженню й розвитку української мови та культури і забезпечити інтеграцію та адаптацію її носіїв у полікультурне суспільство нашої держави.

Визначальним орієнтиром реалізації основних завдань Курикулума з української мови та літератури є випускник ліцею, озброєний здобутими компетенціями, що мають бути опорою, яка дасть йому змогу реалізувати себе в житті, стати носієм культури свого народу, ініціатором відновлення й збереження найкращих культурних традицій, а також свідомим громадянином Республіки Молдова.

Курикулум для ліцейської ланки забезпечує наступність від одного ступеня навчання (гімназичної освіти) до іншого (ліцейської освіти) і базується на сучасних підходах освіти: особистісно-зорієнтованому, компетентнісному, діяльнісному, ціннісному. Сучасне навчання є компетентнісним, отже, орієнтованим не на засвоєння визначеного обсягу знань, а передусім на пізнання життєвих реалій, в яких ці знання мають значення. Курикулум 2019 року належить до четвертого покоління цього типу документів і другого покоління курикулумів, заснованих на компетенціях.

Появу нового Курикулума з української мови і літератури зумовлено як виникненням нових освітніх та курикулумних політик в галузі розвитку системи освіти, серед яких: розробка та впровадження освітніх стандартів, реконцептуалізація оцінювання результатів навчання в X-XII класах, концептуалізація системи менеджменту курикулума тощо; так і національні і міжнародні тенденції курикулумного розвитку: глобалізація, інтернаціоналізація, технологізація тощо.

З урахуванням результатів моніторингу попереднього курикулума, здійсненого в 2017 р., в Національному курикулумі запропоновано такі зміни:

- розгляд курикулума як системи, що включає поняття: *концепція – галузь – структура – документ – зміст – процес – результат*;
- розширення значення терміну *специфічні компетенції навчальної дисципліни* за виявлення базових ставлень і цінностей, що співвідносяться з профілем випусника гімназичного циклу і умінням учитися протягом життя;
- перегляд системи *одиниць компетенцій* в контексті динаміки формування специфічних компетенцій по класах;
- забезпечення необхідної кількості годин для ефективного процесу викладання-навчання-оцінювання;
- впровадження інтерактивних дидактичних технологій, практичного (емпіричного) навчання, проектних методів тощо.

Відповідно до стандарту, з урахуванням Загальноєвропейських рекомендацій щодо мовно-літературної освіти, визначено такі **завдання** вивчення української мови та літератури в X-XII класах:

- формування ціннісного ставлення до української мови як рідної для етнічних українців;
- формування специфічних і ключових компетентностей;
- формування духовного світу учнів, цілісних світоглядних уявлень, системи загальнолюдських, національних, особистісних ціннісних орієнтирів;
- навчання засобами мови і літератури пізнавати світ, облаштовувати гармонійне співіснування в ньому, зберігати й передавати культурні набутки, виражати емоції й почуття, розв'язувати життєві проблеми;
- формування мовленнєвої культури, раціональної мовленнєвої поведінки;
- формування естетичного смаку, мовного чуття і мовної стійкості, сприяння усвідомленню краси української мови та мистецтва слова.

Новий Курикулум з української мови та літератури призначається авторам і укладачам підручників, методичних посібників, викладачам ліцеїв, учням та батькам.

I. КОНЦЕПТУАЛЬНІ ОСНОВИ КУРИКУЛУМУ З ДИСЦИПЛІНИ «УКРАЇНСЬКА МОВА І ЛІТЕРАТУРА» У ЛІЦЕЇ

Мета навчання інтегрованого курсу української мови і літератури в освітніх закладах Республіки Молдова з іншими мовами навчання полягає у виробленні в учнів системи умінь і навичок для майбутньої освітньої та суспільної діяльності. Такі уміння стануть навичками лише за умови перманентного збагачення індивідуального словника з удосконаленням літературної мови, бережливого ставлення до територіальних діалектів та належних знань лексичної, граматичної, синтаксичної систем української мови.

Зміст **мовної лінії** в X-XII-х класах носить характер систематизації, закріплення та узагальнення. Навчальний матеріал спрямовано на засвоєння сучасних норм української літературної мови, оволодіння якими важливе для кожної освіченої людини. Під час вивчення мовних тем учитель має акцентувати увагу на правилах використання мовних одиниць усіх рівнів в усному мовленні й на письмі, зокрема приділяти увагу труднощам слововжитку, складним випадкам правопису, нормам узгодження мовних одиниць, культурі слова тощо.

Зміст **літературної лінії** у ліцейській ланці складають кращі зразки української художньої літератури як мистецтва слова, що допомагає формувати, збагачувати внутрішній світ молоді людини, позитивно впливати на її свідомість, морально-етичні цінності, розвивати інтелектуальні, творчі здібності, естетичні смаки, самостійність мислення й громадянський вибір. Усе це сприятиме самореалізації особистості в майбутньому.

Процес навчання української мови та літератури у ліцеї націлено на розвиток і закріплення сформованих у гімназичній ланці компетенцій.

Мовленнєва компетенція передбачає системну цілеспрямовану роботу на кожному уроці над збагаченням активного словника, засвоєнням нових мовленнєвих жанрів, вдосконаленням навичок ефективної комунікації, набуттям досвіду розв'язання життєвих проблем засобами мови.

Комунікативна компетенція передбачає засвоєння практичних умінь і навичок в усіх видах мовленнєвої діяльності. Увага концентрується на розвиткові діалогічного та монологічного мовлення ліцеїстів, на підвищенні загальної культури мовлення учнів. Системною є робота з текстами різних стилів.

Мовна компетенція закріплює набуті знання про особливості фонетичної, лексичної, словотвірної, граматичної, синтаксичної та правописної систем української мови.

Соціокультурна компетенція покликана забезпечувати системність патріотичного, морального, естетичного виховання учнів, реалізовувати завдання соціалізації шкільної молоді, бути орієнтиром у спрямуванні навчання на оволодіння всіма ключовими компетентностями.

Оскільки мовно-літературна освіта є важливою складовою соціально-культурної діяльності, то актуальним є формування потреби, бажання і прагнення до міжкультурного діалогу і взаєморозуміння.

Курикулум враховує сучасну постінформаційну реальність, стрімкі соціокультурні зміни, «кліпове» сприйняття дійсності тощо.

Метою вивчення української мови і літератури є:

- формування гуманістичного світогляду ліцеїстів, долучення їх засобами літературної мови та художньої літератури до загальнолюдських і національних цінностей;
- виховання національно свідомих громадян Республіки Молдова;
- сприяння всебічному розвитку учнів, їх духовному збагаченню, активному становленню й самореалізації в сучасному світі.

Ця мета реалізується через такі **завдання**:

1. Зацікавлення учнів художнім твором як явищем мистецтва слова, специфічним «інструментом» пізнання світу й себе в ньому, підвищення загальної освіченості учнів, ознайомлення їх із найвизначнішими взірцями української народної творчості та художньої літератури.
2. Формування стійкого інтересу до української літератури як мистецтва слова і вагомого духовного спадку народу.
3. Формування гуманістичного світогляду, духовно багатого особистості, з високими загальнолюдськими морально-етичними орієнтирами.
4. Сприяння національному самоусвідомленню та стійкому відчуттю приналежності до європейської спільноти.
5. Вивчення української мови і літератури в національному та світовому культурологічному контекстах, у міжпредметних зв'язках.
6. Розвиток творчих і комунікативних здібностей учнів, критичного мислення, культури полеміки, уміння аргументовано доводити власну думку.
7. Вироблення вміння компетентно орієнтуватися в інформаційно-комунікативному сучасному просторі, застосовувати здобуті знання, практичні навички для їх використання у повсякденному житті.
8. Розвиток навичок самоосвіти, бажання і спроможності вчитися впродовж життя.

Зміст навчання дисципліни «Українська мова і література» визначається загальною спрямованістю освітнього процесу на досягнення ключових і трансверсальних компетенцій та предметних цілей навчання, виражених у термінах **компетенцій**.

Шкільна компетенція – це інтегрована система знань, умінь, навичок, ставлень і цінностей, які учні набувають під час навчання і використовують у специфічних контекстах, адаптованих до вікових особливостей та пізнавального рівня. Сформовані компетенції спрямовані забезпечувати уміння розв'язувати проблеми не тільки у навчанні, а й трудовій діяльності та суспільному житті. Компетенції формуються комплексно, тобто в ході вивчення всіх шкільних дисциплін і протягом усіх років навчання.

Система компетенцій для ліцейських класів включає:

Ключові/трансверсальні/трансдисциплінарні компетенції,
Специфічні компетенції навчальних дисциплін,
Одиниці компетенцій.

Компетенції ліцейської ланки освіти базуються на сучасній загальнодидактичній системі ключових і специфічних компетенцій.

Ключові/трансверсальні компетенції відображають міжнародні тенденції розвитку освітніх стратегій, визначають цілі шкільної освіти в Республіці Молдова, становлять головну курикулумну категорію. Вони позначають очікування суспільства щодо шкільної освіти, в цілому і щодо найзагальніших досягнень учнів по завершенню навчання у школі.

Трансверсальність – важлива характеристика ключових компетенцій. Ключові/трансверсальні компетенції перетинають різноманітні сфери суспільного життя і межі навчальних дисциплін. Отже, трансверсальні компетенції можуть бути, водночас, і трансдисциплінарними, більшою мірою властивими навчальним дисциплінам.

Трансдисциплінарні компетенції:

- конкретизують трансверсальні компетенції з певних галузей знань/курикулумних галузей;
- інтегрують різноманітні дії, спільні/асоційовані для різних навчальних дисциплін, зазвичай, з однієї курикулумної галузі;
- визначають тематичне коло, спільне для навчальних дисциплін ліцейської ланки.

Ключові/трансверсальні компетенції стосуються різних сфер соціального життя, носять трансдисциплінарний характер і можуть бути конкретизовані в специфічних компетенціях з предмета, одиницях компетенцій, навчальній діяльності та рекомендованих шкільних продуктах.

За реалізації трансдисциплінарного підходу, спрямованого на створення цілісного бачення світу, на досягнення реальності в її складності і різноманітті, формуються трансдисциплінарні компетенції – знання, вміння і ціннісні відносини, що виходять за межі конкретних шкільних дисциплін. Ці компетенції дозволяють встановити інтегративні зв'язки між природничими, гуманітарними, соціальними науками, а також мистецтвом і іншими сферами духовного досвіду людства. Трансдисциплінарність відображає можливості і взаємодії багатьох дисциплін при вирішенні комплексних проблем, дозволяє створити цілісну картину світу, розглянути його різноманіття в єдності.

Специфічні компетенції навчальної дисципліни виводяться з трансдисциплінарних і ключових/трансверсальних компетенцій. Специфічні компетенції навчальної дисципліни – це інтегровані системи знань, умінь і навичок, ставлень і цінностей, які повинна сформувати/розвинути навчальна дисципліна на ліцейському рівні освіти, відповідно до шкільного навчання в цілому [Cadru de Referință al Curriculumului Național, 2017:24].

Одиниці компетенцій – це складові компетенцій, які опосередковують формування специфічних компетенцій. У кожному предметному курикулумі одиниці компетенцій структуруються і розвиваються за навчальними одиницями, відповідно по класах [Cadru de Referință al Curriculumului Național, 2017:24-25]. Вони відображають ті знання, вміння, ставлення і цінності, які повинні бути учні в процесі вивчення конкретних тем з української мови та літератури. Їх засвоєння – умова для розвитку специфічних компетенцій.

Одиниці компетенцій визначено згідно із специфічними компетенціями і співвіднесено з одиницями змісту за принципом ускладнення від класу до класу. Вони відображають еволюцію учня в процесі оволодіння специфічними компетенціями до кінця вивчення предмета.

Рекомендовані види навчальної діяльності та шкільні продукти являють собою певний перелік завдань, комунікативних ситуацій, видів діяльності, які є значущими для формування одиниць компетенцій.

Курикулум є і системою продуктів, які є результатом формування специфічних компетенцій.

Новий курикулум забезпечує вчителю і учню можливості широкого вибору методів і прийомів навчання, літературних творів згідно із специфікою конкретного класу, наявності ресурсів тощо.

II. АДМІНІСТРУВАННЯ ДИСЦИПЛІНИ

Українська мова та література						
Статус предмета	Курікулумна галузь знань	Клас	Кількість годин на тиждень		Загальна кількість годин на рік	
Обов'язковий	Мова та спілкування	X (Г/Р)	1/1	3/2	34/34	102/68
Обов'язковий	Мова та спілкування	XI (Г/Р)	1/1	3/2	34/34	102/68
Обов'язковий	Мова та спілкування	XII (Г/Р)	1/1	3/2	33/33	99/66

III. СПЕЦИФІЧНІ КОМПЕТЕНЦІЇ ДИСЦИПЛІНИ «УКРАЇНСЬКА МОВА І ЛІТЕРАТУРА»

Учень здатний

1. Адаптувати дискурс до різноманітних комунікативних ситуацій в особистому, шкільному, суспільному житті через вербальну взаємодію, виявляючи конструктивне ставлення та доброзичливість.
2. Інтерпретувати твори української літератури, демонструючи здатність критично мислити та прихильність до національних і загальнолюдських цінностей.
3. Створювати власні усні і писемні тексти різних типів на різноманітних інформаційних носіях, застосовуючи норми сучасної української літературної мови (лексичні, граматичні, стилістичні) і демонструючи мовну впевненість, самостійність і оригінальність.
4. Усвідомлювати цінність власного лінгвістичного і читацького досвіду на ґрунті значущих для української літератури творів видатних авторів для особистісного розвитку протягом життя, акумулюючи естетичні та етичні почуття.
5. Виразити власну лінгвістичну і культурну ідентичність в європейському і світовому контексті, виявляючи емпатію та відкритість до лінгвістичного і культурного різноманіття.

IV. ОДИНИЦІ НАВЧАННЯ

10 КЛАС

РЕКОМЕНДОВАНИЙ РОЗПОДІЛ ОДИНИЦЬ ЗМІСТУ ЗА ГОДИНАМИ

Одиниці змісту	Кількість годин
<p>Вступ. Мова як суспільне явище. Роль рідної мови у становленні особистості.</p> <p>Роль риторики як науки про красномовство. Декламація. Дикція й орфоепія як основи виразного читання.</p> <p>Лінгвістика, її розділи. Повторення вивченого в 5-9 класах.</p> <p>Поняття про історико-літературний процес. Фольклор і література як чинники українського історико-літературного процесу. Фольклор: система фольклорних жанрів. Ліричні пісні. Пісні літературного походження.</p>	23/17
<p>Культура мовлення. Монолог. Діалог. Правила мовленнєвого етикету. Засоби виразності мовлення: пауза, логічний наголос, темп, інтонація.</p> <p>Фонетика й орфоепія</p> <p>Основні фонетичні одиниці: звук, склад, такт (фонетичне слово). Наголос. Роль наголосу в розрізненні слів та їх форм. Закон милозвучності української мови. Орфоепічні норми сучасної української літературної мови.</p> <p>Нова українська література. Періодизація.</p> <p>Художній твір як явище мистецтва слова. Реалізм в українській літературі. Т. Шевченко як засновник українського реалізму: тематика та ідейно-художній зміст творів. Твори Т. Шевченка, що стали піснями.</p>	29/21
<p>Текст – продукт мовленнєвої діяльності. Ознаки тексту. Тема, мікротема, головна думка тексту. Зачин, середня частина, кінцівка кожної мікротемі.</p> <p>Графіка та орфографія</p> <p>Мова і писемність. Фонетичний і морфологічний принципи української орфографії. Типи орфограм. Написання слів разом, окремо і через дефіс. Орфографічний словник. Нове в українському правописі.</p> <p>Українська література II половини XIX ст.</p> <p>Дійсність і художній вимисел.</p> <p>Епос як рід літератури. Оповідання, повість, роман як жанри епосу. Індивідуальне й типове як складові реалістичного характеру. Види конфлікту: соціально-побутовий, морально-побутовий.</p>	23/17
<p>Промова. Підготовка тексту промови: ефектний зачин, логічність викладу змісту, яскраве завершення.</p> <p>Морфеміка та словотвір</p> <p>Морфеміка. Типи і правопис морфем. Будова слова.</p> <p>Словотвір. Основні способи словотвору в українській мові.</p> <p>Лірика як рід літератури. Види лірики: філософська, громадянська, інтимна, пейзажна. Композиція ліричного твору. Система тропів</p>	29/21

<p>Виступ з промовою. Вимоги до оратора. Таємниці успішного виступу.</p> <p>Лексикологія і фразеологія. Однозначність та багатозначність слова. Засоби лексичного збагачення мови. Синоніми, типи і ряди синонімів. Антоніми. Омоніми. Пароніми.</p> <p>Фразеологія української мови. Образність та емоційність українських фразеологізмів.</p> <p>Драма як рід літератури. Жанри драматичних творів: драма, комедія. Конфлікт. засоби творення драматичного і комедійного образів.</p> <p>Література рідного краю.</p> <p>Повторення й узагальнення в кінці року.</p>	12/9
	116/85
Майстерні (творчого письма, побудови знань, конструювання, відносин і ціннісних орієнтацій)	7/6
Контрольні роботи	7/6
Години на розсуд учителя	6/5
Кількість годин на рік	136/102

СПЕЦИФІЧНІ КОМПЕТЕНЦІЇ ДИСЦИПЛІНИ «УКРАЇНЬСЬКА МОВА І ЛІТЕРАТУРА»

Учень здатний

1. Адаптувати дискурс до різноманітних комунікативних ситуацій в особистому, шкільному, суспільному житті через вербальну взаємодію, виявляючи конструктивне ставлення та доброзичливість.
2. Інтерпретувати твори української літератури, демонструючи здатність критично мислити та прихильність до національних і загальнолюдських цінностей.
3. Створювати власні усні і писемні тексти різних типів на різноманітних інформаційних носіях, застосовуючи норми сучасної української літературної мови (лексичні, граматичні, стилістичні) і демонструючи мовну впевненість, самостійність і оригінальність.
4. Усвідомлювати цінність власного лінгвістичного і читацького досвіду на ґрунті значущих для української літератури творів видатних авторів для особистісного розвитку протягом життя, акумулюючи естетичні та етичні почуття.
5. Виразити власну лінгвістичну і культурну ідентичність в європейському і світовому контексті, виявляючи емпатію та відкритість до лінгвістичного і культурного різноманіття.

Одиниці компетенцій	Одиниці змісту	Рекомендовані види навчальної діяльності та очікувані результати
<p>Учень здатний</p> <p>1.1. Знати вимоги до усного і писемного монологічного мовлення – композиційна організованість і змістова завершеність – і <i>дотримуватися</i> їх.</p> <p>1.2. Удосконалювати власні усні і писемні тексти з огляду на особливості усного і писемного мовлення – добір мовних засобів, чітке підпорядкування стилю і типу мовлення, повний і ґрунтовний виклад думок, поглиблена робота над словом і текстом.</p> <p>1.3. Переказувати текст у стислій формі, узагальнюючи мовні та комунікативні особливості кожного типу мовлення.</p> <p>1.4. Володіти формами писемного мовлення: переказ, твір (опис, розповідь, роздум), ділові папери, газетні жанри, план, тези, конспект, реферат.</p>	<p>Базові відомості з теорії мовлення Вступ. Мова як суспільне явище. Роль рідної мови у становленні особистості. Роль риторики як науки про красномовство. Декламація. Дикція й орфоепія як основи виразного читання.</p> <p>Базові відомості з теорії мови Лінгвістика, її розділи. Повторення вивченого в 5-9 класах.</p> <p>Базові відомості з теорії літератури Поняття про історико-літературний процес. Фольклор і література як чинники українського історико-літературного процесу. Фольклор: система фольклорних жанрів. Ліричні пісні. Пісні літературного походження.</p>	<p>– <i>Диференціація</i> різновидів мовлення, їх форм, функціонально-смыслових типів. – <i>Аналіз</i> висловлювань щодо їх якостей і сфер вживання. – <i>Сприйняття, аналіз і складання</i> діалогів різних типів. – <i>Дискусії</i> на морально-етичну, суспільно-політичну чи літературну тему. – <i>Завдання</i> на визначення теми, мікротем, головної думки, складових частин тексту та якості мовлення. – <i>Складання</i> плану (складного), конспектування. – <i>Усний і письмовий</i> переказ текстів різних типів, форм і жанрів.</p>

<p>2.1. Визначати основні проблеми дискусії, використовувати всі необхідні мовні засоби для їх розв'язання.</p> <p>2.2. Впливати на систему переконань, емоційний стан співрозмовника.</p> <p>2.3. Брати активну участь у дискусії, усвідомлювати її значення для пошуку істини.</p> <p>2.4. Дотримуватися правил ведення дискусії.</p>	<p>Базові відомості з теорії мовлення Культура мовлення. Монолог. Діалог. Правила мовленнєвого етикету. Засоби виразності мовлення: пауза, логічний наголос, темп, інтонація.</p> <p>Базові відомості з теорії мови Фонетика й орфоепія Основні фонетичні одиниці: звук, склад, такт (фонетичне слово). Наголос. Роль наголосу в розрізненні слів та їх форм. Закон милозвучності української мови. Орфоепічні норми сучасної української літературної мови.</p> <p>Базові відомості з теорії літератури Нова українська література. Періодизація. Художній твір як явище мистецтва слова. Реалізм в українській літературі. Т. Шевченко як засновник українського реалізму: тематика та ідейно-художній зміст творів. Твори Т. Шевченка, що стали піснями.</p>	<ul style="list-style-type: none"> – <i>Завдання і вправи на вдосконалення</i> діалогічного та монологічного мовлення. – <i>Реалізація</i> окремих мовленнєвих функцій із застосуванням адекватних мовних моделей-зразків. – <i>Моделювання</i> у навчальному процесі типових ситуацій спілкування. – <i>Диспути, дебати, дискусії, мозковий штурм,</i> робота у змішаних парах з розв'язання завдань, елементи рольової та ділової гри, перспективна та ретроспективна <i>рефлексія</i>. – <i>Використання</i> інтерактивних технологій: «Мозковий штурм», «Мікрофон», «Акваріум» тощо.
---	--	---

<p>3.1. Самостійно <i>добирати</i> тексти відповідної стилісової приналежності, <i>заучувати</i> напам'ять і виразно <i>читати</i> вірші і уривки прозових творів.</p> <p>3.2. <i>Ділити</i> текст на частини за змістом, визначаючи тему, мікротеми, головну думку.</p> <p>3.3. <i>Відновлювати</i> тексти, в яких порушено логічність подій; <i>переставляти</i> частини і коректувати деформований текст.</p> <p>3.4. <i>Усвідомлювати</i> важливість потреби пошуку додаткової інформації для розв'язання навчальних завдань і самостійної пізнавальної діяльності.</p>	<p>Базові відомості з теорії мовлення Текст – продукт мовленнєвої діяльності. Ознаки тексту. Тема, мікротема, головна думка тексту. Зачин, середня частина, кінцівка кожної мікротеми.</p> <p>Базові відомості з теорії мови Графіка та орфографія Мова і писемність. Фонетичний і морфологічний принципи української орфографії. Типи орфограм. Написання слів разом, окремо і через дефіс. Орфографічний словник. Нове в українському правописі.</p> <p>Базові відомості з теорії літератури Українська література II половини XIX ст. Дійсність і художній вимисел. Епос як рід літератури. Оповідання, повість, роман як жанри епосу. Індивідуальне й типове як складові реалістичного характеру. Види конфлікту: соціально-побутовий, морально-побутовий.</p>	<ul style="list-style-type: none"> – Читання текстів з вилученням основної інформації, що означає здатність визначати проблему, знаходити в тексті важливі факти, критично аналізувати, порівнювати, робити висновки й узагальнення. – Користування власним досвідом у ході розв'язання проблем, порушених змістом тексту. – Післятекстові завдання на засвоєння лексико-граматичного матеріалу та його використання в усному й писемному мовленні; на розвиток творчої активності й критичного мислення учнів на матеріалі прочитаного. – Презентація твору в групах. – Складання питань до твору. – Аналіз мовних засобів художнього твору. – Електронна презентація. – Літературна дискусія. – Експеримент.
---	--	---

<p>4.1. Знати: лексичне значення слова, односторонність і багатозначність, основні типи переносних значень.</p> <p>4.2. Використовувати багатозначні слова, синоніми, антоніми, омоніми відповідно до висунутих завдань і стилю мовлення.</p> <p>4.3. Дотримуватися норм українського словотвору.</p> <p>4.4. Редагувати тексти відповідно до стилю та установленної орфографії і пунктуації.</p>	<p>Базові відомості з теорії мовлення Промова. Підготовка тексту промови: ефектний зачин, логічність викладу змісту, яскраве завершення.</p> <p>Базові відомості з теорії мови Морфеміка та словотвір Морфеміка. Типи і правопис морфем. Будова слова. Словотвір. Основні способи словотвору в українській мові.</p> <p>Базові відомості з теорії літератури Лірика як рід літератури. Види лірики: філософська, громадянська, інтимна, пейзажна. Композиція ліричного твору. Система тропів.</p>	<ul style="list-style-type: none"> – Знаходження орфограм, визначення їх типу та принципу написання. – Написання словникових, вибіркових, контрольних та інших диктантів, переказів, творів. – Аналіз, порівняння, характеристика мовних одиниць різних рівнів. – Транскрибування, фонетичний аналіз слів. – Вправлення у виборі відповідних засобів милозвучності. – Вправлення у правильному використанні багатозначних слів. – Використання синонімів і антонімів як засобів зв'язку речень у тексті. – Редагування текстів. – Моделювання «Карти пам'яті» складних орфографічних тем. – Укладання словників-мінімумів «Складні випадки наголошування».
---	--	--

<p>5.1. Брати участь у бесіді, дискусії, аргументувати свою точку зору, логічно формулювати тезу.</p> <p>5.2. Здобувати інформацію з різноманітних джерел (довідкової, художньої літератури, ресурсів Інтернету тощо), здійснювати бібліографічний пошук.</p> <p>5.3. Працювати з текстами вивчених типів, стилів і жанрів мовлення.</p> <p>5.4. Усвідомлювати особливості дискусії, її значення для пошуку істини, правила її ведення.</p> <p>5.5. Розуміти навколишнє інформаційне середовище, самостійно шукати, добирати й критично аналізувати необхідну інформацію, трансформувати, зберігати й діяти відповідно до своїх цілей і прийнятої в суспільстві комунікаційної етики.</p>	<p>Базові відомості з теорії мовлення Виступ з промовою. Вимоги до оратора. Таємниці успішного виступу.</p> <p>Базові відомості з теорії мови Лексикологія і фразеологія Однозначність та багатозначність слова. Засоби лексичного збагачення мови. Синоніми, типи і ряди синонімів. Антоніми. Омоніми. Пароніми. Фразеологія української мови. Образність та емоційність українських фразеологізмів.</p> <p>Базові відомості з теорії літератури Драма як рід літератури. Жанри драматичних творів: драма, комедія. Конфлікт. засоби творення драматичного і комедійного образів. Література рідного краю. Повторення вивченого за рік.</p>	<ul style="list-style-type: none"> - Самостійне вивчення, опис та інтерпретація літературного матеріалу, формулювання наукових висновків. - Використання у спілкуванні та пізнанні соціокультурних і соціолінгвістичних реалій. - Виступ під час дискусії «Які слова руйнують наше життя?»; «Інтернет зближує чи накопичує самотність?». - Складання тексту рекомендаційного характеру «Як уникати конфліктів з друзями». - Письмове обґрунтування свого вибору на визначену тему «Електронна чи паперова книга?». - Написання звернення до громадян міста (села) щодо чистоти довкілля.
--	--	--

ТВОРИ, РЕКОМЕНДОВАНІ ДЛЯ ЧИТАННЯ І ВИВЧЕННЯ

Фольклор і література.

Лірична пісня. «Лугом іду, коня веду», «Летіла зозуля через мою хату», «Із-за гори кам'яної», «Ой у полі три криниченьки», «Розпрягайте, хлопці, коні», «Гаю, гаю, зелен розмаю».

Пісні літературного походження, що стали народними. **М. Петренко** «Дивлюсь я на небо», «Взяв би я бандуру», **Л. Глібов** «Стоїть гора високая», **С. Руданський** «Повій, вітре, на Україну», **М. Старицький** «Виклик» («Ніч яка місячна»).

Т. Шевченко «Сон», «І мертвим, і живим, і ненародженим землякам моїм», «Доля», «Ми вкупочці колись росли...».

Твори Т. Шевченка, що стали піснями. «Реве та стогне Дніпр широкий», «Думи мої», «Така її доля», «Заповіт» та інші.

Панас Мирний «Пригода з „Кобзарем”».

Епос як рід літератури.

М. Вовчок «Інститутка».

І. С. Нечуй-Левицький «Кайдашева сім'я».

Лірика як рід літератури.

І. Франко збірка «Зів'яле листя», «Мойсей».

Леся Українка «Contra spem spero!», «Слово, чому ти не твердая криця...», «Стояла я і слухала весну...», «Все, все покинуть, до тебе полинуть», «І все-таки до тебе думка лине».

Драма як рід літератури.

Леся Українка «Лісова пісня», **І. Франко** «Украдене щастя», **І. Карпенко-Карий** «Мартин Боруля», «Хазяїн» (1 твір за вибором учителя).

Література рідного краю. Твори українських письменників Молдови або твори молдавських письменників, перекладених українською мовою (за вибором учителя).

ТВОРИ, РЕКОМЕНДОВАНІ ДЛЯ ВИВЧЕННЯ НАПАМ'ЯТЬ

1 лірична пісня.

М. Петренко «Дивлюсь я на небо».

Т. Шевченко «Доля», «Реве та стогне Дніпр широкий».

Леся Українка «Стояла я і слухала весну...», «І все-таки до тебе думка лине», «Лісова пісня» (уривок).

І. Франко 1 поезія зі збірки «Зів'яле листя».

ТВОРИ, РЕКОМЕНДОВАНІ ДЛЯ ДОДАТКОВОГО ЧИТАННЯ

Т. Шевченко збірка «Три літа».

П. Мирний «Лихо давнє й сьогочасне».

М. Вовчок «Козачка», «Два сини».

І. Нечуй-Левицький «Дві московки», «Бурлачка».

І. Франко збірка «З вершин і низин».

Леся Українка «Хто вам сказав, що я слабка?», «Хотіла б я піснею стати», «Коли втомлюся я життям щоденним», «І все-таки до тебе думка лине».

І. Карпенко-Карий «Безталанна».

М. Старицький «Талан».

М. Кропивницький «Глитай, або ж павук».

НА КІНЕЦЬ X КЛАСУ УЧЕНЬ ЗДАТНИЙ:

- **удосконалювати** власні усні і писемні тексти з огляду на особливості усного і писемного мовлення – добір мовних засобів, чітке підпорядкування стилю і типу мовлення, повний і ґрунтовний виклад думок, поглиблена робота над словом і текстом;
- **володіти** формами писемного мовлення: переказ, твір (опис, розповідь, роздум), ділові папери, газетні жанри, план, тези, конспект, реферат;
- **визначати** основні проблеми дискусії, використовує всі необхідні мовні засоби для їх розв'язання;
- **брати** активну участь у дискусії, **усвідомлювати** її значення для пошуку істини;
- **добирати** самостійно тексти відповідної стильової приналежності, **декламувати** вірші і уривки прозових творів;
- **відновлювати** тексти, в яких порушено логічність подій; **переставляти** частини і **коректувати** деформований текст;
- **вживати** багатозначні слова, синоніми, антоніми, омоніми відповідно до висунутих завдань і стилю мовлення;
- **редагувати** тексти відповідно до стилю та установленої орфографії і пунктуації;
- **здобувати** інформацію з різноманітних джерел (довідкової, художньої літератури, ресурсів Інтернету тощо), **здійснювати** бібліографічний пошук, **працювати** з текстами вивчених типів, стилів і жанрів мовлення;
- **розуміти** навколишнє інформаційне середовище, самостійно **шукати, добирати** й критично **аналізувати** необхідну інформацію, **трансформувати, зберігати** й **діяти** відповідно до своїх цілей і прийнятої в суспільстві комунікаційної етики.

РЕКОМЕНДОВАНИЙ РОЗПОДІЛ ОДИНИЦЬ ЗМІСТУ ЗА ГОДИНАМИ

Одиниці змісту	Кількість годин
<p>Вступ. Українська мова – національна мова українців. Місце української мови серед інших мов РМ. Подолання інтерференції.</p> <p>Морфологія як розділ лінгвістики.</p> <p>Іменник. Поняття предметності. Граматичні категорії іменників: рід, число, відмінок. Відмінювання іменників. Відміни. Синтаксична роль іменників. Стилістичні особливості вживання іменників.</p> <p>Українська література кінця XIX – поч. XX ст. Розвиток літературних традицій. Новела як епічний жанр. Соціально-побутова повість. Соціальний конфлікт.</p>	23/17
<p>Текст. Морфологічні засоби створення тексту (дієслівні форми, форми іменників, прислівники, службові слова тощо).</p> <p>Прикметник. Лексико-граматичні розряди прикметників. Ступені порівняння. Утворення і правопис прикметників. Синтаксична роль прикметників. Стилістичні особливості вживання прикметників. Подолання інтерференції.</p> <p>Числівник. Особливості відмінювання і правопис. Стилістичні особливості вживання числівників. Подолання інтерференції.</p> <p>Займенник. Розряди займенників. Їх співвідносність з іменними частинами мови. Вживання займенників. Синтаксичні засоби створення тексту (порядок слів, звертання). Стилістичні особливості вживання займенників. Подолання інтерференції.</p> <p>Нові тенденції в українській літературі кінця XIX – початку XX століття. Фольклорні джерела художнього твору. Народна міфологія. Імпресіонізм в українській літературі.</p>	30/22
<p>Текст. Синтаксичні засоби створення тексту (порядок слів, звертання).</p> <p>Дієслово. Вид і час дієслова. Дієвідмінювання.</p> <p>Дієприкметник та дієприслівник як дієслівні форми, їх творення й особливості вживання. Стилістичні особливості вживання дієслів.</p> <p>«Червоний ренесанс» 1920-х років. Оновлення епічних, ліричних, драматичних жанрів. Нова комедія. Осмислення революції як трагедії народу. Роман у новелах. Новела: конфлікт і сюжет.</p>	22/16
<p>Тексти комбінованого типу: структурні елементи.</p> <p>Прислівник. Групи (розряди) за значенням. Будова, творення та особливості вживання прислівників. Стилістичні особливості вживання прислівників.</p> <p>«Розстріляне відродження» 1930-х років.</p> <p>Доля митців «червоного ренесансу». Подолання вимог соціалістичного реалізму. Поети-неокласики. Сонет, його форми.</p>	29/21
<p>Стилістичні особливості вживання службових частин мови.</p> <p>Службові частини мови.</p> <p>Прийменник. Особливості вживання. Перехід слів у прийменники.</p> <p>Сполучник. Особливості вживання. Перехід слів у сполучники. Сполучники і сполучні слова у реченні.</p> <p>Частки. Функції часток. Особливості вживання службових слів в усному й писемному мовленні.</p>	12/9

Українська література 1940-х років. Доля народу. Філософсько-громадянська лірика. Поема. Роль символів. Художньо-документальний нарис. <i>Література рідного краю.</i> <i>Повторення й узагальнення в кінці року.</i>	
	116/85
Майстерні (творчого письма, побудови знань, конструювання, відносин і ціннісних орієнтацій)	7/6
Контрольні роботи	7/6
Години на розсуд учителя	6/5
Кількість годин на рік	136/102

СПЕЦИФІЧНІ КОМПЕТЕНЦІЇ ДИСЦИПЛІНИ «УКРАЇНЬСЬКА МОВА І ЛІТЕРАТУРА»

Учень здатний

1. Адаптувати дискурс до різноманітних комунікативних ситуацій в особистому, шкільному, суспільному житті через вербальну взаємодію, виявляючи конструктивне ставлення та доброзичливість.
2. Інтерпретувати твори української літератури, демонструючи здатність критично мислити та прихильність до національних і загальнолюдських цінностей.
3. Створювати власні усні і писемні тексти різних типів на різноманітних інформаційних носіях, застосовуючи норми сучасної української літературної мови (лексичні, граматичні, стилістичні) і демонструючи мовну впевненість, самостійність і оригінальність.
4. Усвідомлювати цінність власного лінгвістичного і читацького досвіду на ґрунті значущих для української літератури творів видатних авторів для особистісного розвитку протягом життя, акумулюючи естетичні та етичні почуття.
5. Виразити власну лінгвістичну і культурну ідентичність в європейському і світовому контексті, виявляючи емпатію та відкритість до лінгвістичного і культурного різноманіття.

Одиниці компетенції	Одиниці змісту	Рекомендовані види навчальної діяльності та очікувані результати
<p>Учень здатний</p> <p>1.1. Знати: роль і місце української мови серед інших мов.</p> <p>1.2. Складати тексти-описи, тексти-роздуми, тексти комбінованого типу.</p> <p>1.3. Аналізувати різні ситуації мовлення, <i>виділяти</i> учасників спілкування, <i>визначати</i> їхні наміри.</p>	<p>Базові відомості з теорії мовлення Вступ. Українська мова – національна мова українців. Місце української мови серед інших мов РМ. Подолання інтерференції.</p> <p>Базові відомості з теорії мови Морфологія як розділ лінгвістики. Іменник. Поняття предметності. Граматичні категорії іменників: рід, число, відмінок. Відмінювання іменників. Відміни. Синтаксична роль іменників. Стилістичні особливості вживання іменників.</p> <p>Базові відомості з теорії літератури Українська література кінця ХІХ – поч. ХХ ст. Розвиток літературних традицій. Новела як епічний жанр. Соціально-побутова повість. Соціальний конфлікт.</p>	<ul style="list-style-type: none"> – <i>Опрацювання</i> різних видів тексту-розповіді. – <i>Визначення</i> виду, <i>аналіз</i> структури, мети, особливостей побудови оповідання, повідомлення, звіту, інформації, відповіді, оголошення. – <i>Спрійняття й аналіз</i> різних видів описів. – <i>Визначення</i> їх ролі в художньому творі. – <i>Слухання, читання, з’ясування</i> особливостей побудови різновидів тексту-міркування. – <i>Докладний, стислий і вибірковий їх переказ.</i> – <i>Завдання</i> на відпрацювання умінь визначати мікротеми та доцільно вживати різні засоби творення тексту, зв’язку його частин; стилістично редагувати тексти.

<p>2.1. Аналізувати художній текст, визначати і коментувати тему, ідею, сюжет, систему образів.</p> <p>2.2. Висловлювати власну думку щодо проблеми літературного твору.</p> <p>2.3. Формулювати (усно і письмово) власні оціночні судження і вміти їх захищати.</p>	<p>Базові відомості з теорії мовлення Текст. Морфологічні засоби створення тексту (дієслівні форми, форми іменників, прислівники, службові слова тощо).</p> <p>Базові відомості з теорії мови Прикметник. Лексико-граматичні розряди прикметників. Ступені порівняння. Утворення і правопис прикметників. Синтаксична роль прикметників. Стилістичні особливості вживання прикметників. Подолання інтерференції.</p> <p>Числівник. Особливості відмінювання і правопис. Стилістичні особливості вживання числівників. Подолання інтерференції.</p> <p>Займенник. Розряди займенників. Їх співвідносність з іменними частинами мови. Вживання займенників. Синтаксичні засоби створення тексту (порядок слів, звертання). Стилістичні особливості вживання займенників. Подолання інтерференції.</p> <p>Базові відомості з теорії літератури Нові тенденції в українській літературі кінця XIX – початку XX століття. Фольклорні джерела художнього твору. Народна міфологія. Імпресіонізм в українській літературі.</p>	<ul style="list-style-type: none"> – Реконструювання тексту в інтерв'ю, бесіду й інсценування його в парній або груповий роботі. – <i>Бесіда, доповідь, написання реферату.</i> – <i>Модельювання у навчальному процесі типових ситуацій спілкування.</i> – <i>Диспут, дебата, дискусія, мозковий штурм.</i> – <i>Слухання, читання, з'ясування особливостей побудови різновидів тексту-міркування.</i> – <i>Докладний, стислий і вибірковий їх переказ.</i> – <i>Самостійний аналіз творів різних жанрів.</i> – <i>Відпрацювання умінь уживати нормативні з точки зору сучасної української мови форми займенників, правильно використовувати займенникові форми в різних стилях.</i> – <i>Перевірка, самоперевірка, взаємоперевірка і оцінювання навчальних досягнень.</i>
---	--	---

<p>3.1. Володіти навичками ознайомлювального й вивчального читання.</p> <p>3.2. Знати основні принципи жанрової системи літератури і визначати основні жанрові особливості художніх творів.</p> <p>3.3. Визначати в тексті художні засоби, пояснювати їхню роль.</p> <p>3.4. Знати і вміти самостійно аналізувати твори різних жанрів.</p>	<p>Базові відомості з теорії мовлення Синтаксичні засоби створення тексту (порядок слів, звертання).</p> <p>Базові відомості з теорії мови Дієслово. Вид і час дієслова. Дієвідмінювання. Дієприкметник та дієприслівник як дієслівні форми, їх творення й особливості вживання. Стилїстичні особливості вживання дієслів.</p> <p>Базові відомості з теорії літератури «Червоний ренесанс» 1920-х років. Оновлення епічних, ліричних, драматичних жанрів. Нова комедія. Осмислення революції як трагедії народу. Роман у новелах. Новела: конфлікт і сюжет.</p>	<ul style="list-style-type: none"> - Скорочування тексту за рахунок усунення друго-рядної інформації для подальшої передачі його змісту в формі діалогу або монологу. - Розкриття й обговорювання проблеми з опорою на текст. - Визначення основних жанрових особливостей художнього твору; - Самостійний аналіз творів різних жанрів. - Завдання на відпрацювання вмінь добирати синонімічні дієслова до дієслівних сполучень і навіпаки. - Опрацювання дієприкметникових і дієприслівникових зворотів з метою їх правильного вживання.
<p>4.1. Знати і розуміти лексичні, граматичні, стилїстичні особливості самостійних та службових частин мови.</p> <p>4.2. Правильно вживати частини мови відповідно до норм літературної мови.</p> <p>4.3. Доцільно, стилїстично вивірно і граматично вжити частини мови у власному мовленні.</p>	<p>Базові відомості з теорії мовлення Тексти комбінованого типу: структурні елементи.</p> <p>Базові відомості з теорії мови Прислівник. Поняття про прислівник. Групи (розряди) за значенням. Будова, творення та особливості вживання прислівників. Стилїстичні особливості вживання прислівників.</p> <p>Базові відомості з теорії літератури «Розстріляне відродження» 1930-х років. Доля митців «червоного ренесансу». Подолання вимог соціалїстичного реалїзму. Поети-неокласики. Сонет, його форми.</p>	<ul style="list-style-type: none"> - Завдання на вживання іменників різних лексико-семантичних груп у відповідних формах (відмінку, числі) з певною стилїстичною метою. - Завдання на відпрацювання умінь вживати синонімічні форми ступенів порівняння прикметників. - Завдання на відпрацювання умінь вживати паралельні відмінкові форми числівників в різних стилях. - Вправлення в уживанні прислівників та прислівникових сполучень в різних стилях, відпрацювання нормативного наголошування і правопису. - Аналіз синонімічних прийменників і сполучників з метою правильного їх використання, з'ясування функцій модальних і заперечних часток, завдання на відпрацювання вмінь їх нормативного вживання.

<p>5.1. <i>Зіставляти</i> твори різних культур і епох, <i>виявляти</i> спільне й відмінне в уявленнях про добро і зло, прекрасне і потворне, свободу і рабство.</p> <p>5.2. <i>Організовувати й планувати</i> навчальне співробітництво з учителем та однокурсниками.</p> <p>5.3. <i>Усвідомлювати</i> основні принципи загальнолюдської системи морально-етичних цінностей.</p> <p>5.4. <i>Сприймати</i> літературу як засіб розвитку власної духовності.</p>	<p>Базові відомості з теорії мовлення Стилістичні особливості вживання службових частин мови.</p> <p>Базові відомості з теорії мови Службові частини мови. Прийменник. Особливості вживання. Перехід слів у прийменники. Сполучник. Особливості вживання. Перехід слів у сполучники. Сполучники і сполучні слова у реченні. Частки. Функції часток. Особливості вживання службових слів в усному й писемному мовленні.</p> <p>Базові відомості з теорії літератури Українська література 1940-х років. Доля народу. Філософсько-громадянська лірика. Поема. Роль символів. Художньо-документальний нарис. Література рідного краю.</p>	<ul style="list-style-type: none"> - Самостійне вивчення, опис та інтерпретація літературного матеріалу, формулювання висновків. - Використання у спілкуванні та пізнанні іншомовних соціокультурних і соціолінгвістичних реалій. - Написання есе на теми: «Чого варто уникати в спілкуванні», «Гаджети чи реальне спілкування?». - Виступ під час дискусії «Які слова руйнують наше життя?»; «Інтернет зближує чи накопичує самотність?». - Знаходження і вживання фразеологізмів у різних стилях. - Перевірка, самоперевірка, взаємоперевірка і оцінювання навчальних досягнень. - Написання пошуково-дослідницьких робіт.
--	---	---

ТВОРИ, РЕКОМЕНДОВАНІ ДЛЯ ОБОВ'ЯЗКОВОГО ВИВЧЕННЯ

Українська література кінця XIX – поч. XX ст.

Розвиток літературних традицій.

Новела. О. Кобилянська «Impromptu phantasie», «Valse melancolique». **В. Стефаник** «Камінний хрест», «Новина».

Соціально-побутова повість. М. Коцюбинський «Для загального добра». **О. Кобилянська** «Земля» (за вибором).

Нові тенденції в українській літературі кінця XIX – початку XX століття.

М. Коцюбинський «Intermezzo», «Тіні забутих предків».

О. Олесь «Гроза пройшла», «З журбою радість обнялась...», «Чари ночі», «О слово рідне!», «Айстри», «Моїй матері», «Задзвеніли струни у душі моїй». **М. Вороний** «Блакитна Панна», «На озері», «Євшан-зілля».

«Червоний ренесанс» 1920-х років.

Є. Плужник «Вчись у природи творчого спокою...», «Ніч... а човен – як срібний птах!..». **Є. Маланюк** «Уривок з поеми», «Напис на книзі віршів...». **М. Куліш** «Мина Мазайло». **М. Хвильовий** «Я (Романтика)». **Д. Фальківський** «Зійшлись обоє на багнетах». **Т. Осмачка** «Ідуть селяни в темні далі босі» (творчість 4 авторів на вибір).

Роман у новелах. Ю. Яновський «Вершники» (дві новели на вибір) або «Чотири шаблі», «Майстер корабля».

«Розстріляне відродження» 1930-х років.

П. Тичина збірка «Сонячні кларнети» (поезії за вибором учителя), збірка «Замість сонетів і октав» (поезії на вибір учителя). **М. Рильський** «Яблука допіли», «Солодкий світ!..», «У теплі дні збирання винограду», «Мова». **В. Сосюра** «Так ніхто не кохав», «Коли потяг у даль загуркоче», «Васильки». **Сонети неокласиків. М. Зеров** «Суніці», **М. Драй-Хмара** «Лебеді».

Українська література 1940-х років.

М. Рильський «Слово про рідну матір», «Неопалима купина». **П. Тичина** «Відповідь бійцям на фронт», **В. Сосюра** «Лист до земляків», «Мій син», **А. Малишко** з поезії «Дніпро», «Сірко».

Література рідного краю. Твори українських письменників Молдови або твори молдавських письменників, перекладених українською мовою (за вибором учителя).

ТВОРИ, РЕКОМЕНДОВАНІ ДЛЯ ВИВЧЕННЯ НАПАМ'ЯТЬ

О. Олесь «Айстри».

М. Вороний «Євшан-зілля» (уривок).

Є. Плужник «Вчись у природи творчого спокою...».

М. Рильський «Яблука допіли», «Мова».

В. Сосюра «Так ніхто не кохав».

ТВОРИ, РЕКОМЕНДОВАНІ ДЛЯ ДОДАТКОВОГО ЧИТАННЯ

О. Кобилянська «Битва».

В. Стефаник «Синя книжечка».

М. Коцюбинський «Сміх», «Коні не винні».

М. Куліш «Народний Малахій».

В. Підмогильний «Історія пані Ївги».

О. Ольжич «Рудько».

О. Олесь «Задзвеніли струни у душі моїй», «Моїй матері», «О слово рідне!».

Б. Лепкий «Заспів», «Журавлі».

Г. Чупринка «Рідний край», «Ураган».

М. Рильський «Спинилось літо на порозі», «Колишеться човен», «Поетичне мистецтво».

П. Тичина Збірка «Замість сонетів і октав».

В. Сосюра «Я знаю силу слова», «Такий я ніжний, такий тривожний».

НА КІНЕЦЬ ХІ КЛАСУ УЧЕНЬ ЗДАТНИЙ:

- **знати** роль і місце української мови серед інших мов;
- **аналізувати** різні ситуації мовлення, **виділяти** учасників спілкування, **визначати** їхні наміри;
- **здійснювати** аналіз художнього тексту, **визначати** і **коментувати** тему, ідею, сюжет, систему образів;
- **висловлювати** власну думку щодо проблеми літературного твору;
- **формулювати** (усно і письмово) власні оціночні судження і **вміти** їх захищати;
- **знати** основні принципи жанрової системи літератури і **визначати** основні жанрові особливості художніх творів;
- **знати** лексичні, граматичні, стилістичні особливості самостійних та службових частин мови;
- правильно **вживати** частини мови відповідно до норм літературної вимови.
- доцільно, стилістично виправдано і граматично вірно **використовувати** частини мови у власному мовленні;
- **порівнювати** твори різних культур і епох, **виявляти** спільне й відмінне в уявленнях про добро і зло, прекрасне і потворне, свободу і рабство;
- **усвідомлювати** основні принципи загальнолюдської системи морально-етичних цінностей.

12 КЛАС

РЕКОМЕНДОВАНИЙ РОЗПОДІЛ ОДИНИЦЬ ЗМІСТУ ЗА ГОДИНАМИ

Одиниці змісту	Кількість годин
<p>Основи стилістики і культури мовлення. Стилїстика як наука. Система стилів. Текст як одиниця спілкування. Ознаки тексту. Тема. Мікротема. Головна думка.</p> <p>Синтаксис як розділ лінгвістики. Основні одиниці синтаксису. Словосполучення і речення. Словосполучення. Типи синтаксичного зв'язку у словосполученні. Речення. Види простих речень. Головні і другорядні члени речення. Односкладні речення. Неповні речення.</p> <p>Українська література другої половини ХХ ст. Фольклорні традиції і сучасність. Фольклорна символіка. Підтекст. Кіноповість. Особливості композиції.</p>	23/17
<p>Розмовний стиль. Функції і сфера використання. Культура усного мовлення.</p> <p>Науковий стиль. Функції і сфера використання.</p> <p>Просте ускладнене речення. Однорідні члени речення. Однорідні й неоднорідні означення. Узагальнюючі слова у реченнях з однорідними членами. Відокремлені другорядні члени речення. Пунктуація в ускладненому реченні.</p> <p>Відродження української літератури у 1960-х роках. Митці – «діти війни». Ідейно-стильове розмаїття. Роль трудової людини. Митець і суспільство. Рідна мова у становленні особистості. Моральні цінності. Бюрократизм і бездуховність. Філософські мотиви в громадянській, інтимній, пейзажній ліриці, у сатирі. Сонет. Балада. Метафора. Символ.</p>	24/18
<p>Офіційно-діловий стиль. Функції і сфери вживання.</p> <p>Публіцистичний стиль. Функції і сфери вживання. Ознаки публіцистичного стилю.</p> <p>Складне речення. Складносурядне речення. Пунктуація в складносурядному реченні. Складнопідрядне речення. Основні типи складнопідрядних речень. Пунктуація в складнопідрядному реченні.</p> <p>Проблематика епічних творів «шістдесятників»: «екологія душі», історична пам'ять, моральні цінності. Роман. Роман у віршах. Новела.</p>	29/21
<p>Художній стиль. Функції і сфери вживання.</p> <p>Безсполучникове складне речення. Пунктуація в безсполучниковому складному реченні.</p> <p>Драматургія 1960-х років. Психологізм драматургії. Пошуки нового героя.</p>	27/19
<p>Способи передачі чужої мови. Цитата і цитування. Пунктуація при прямій мові та цитуванні.</p> <p>Сучасна українська література. Сучасне літературне покоління: теми, проблеми, образи. <i>Література рідного краю.</i> <i>Систематизація та узагальнення вивченого у ліцейських класах.</i></p>	11/8
	116/85
Майстерні (творчого письма, побудови знань, конструювання, відносин і ціннісних орієнтацій)	6/5
Контрольні роботи	7/6
Години на розсуд учителя	5/4
Кількість годин на рік	132/99

Учень здатний

1. Адаптувати дискурс до різноманітних комунікативних ситуацій в особистому, шкільному, суспільному житті через вербальну взаємодію, виявляючи конструктивне ставлення та доброзичливість.
2. Інтерпретувати твори української літератури, демонструючи здатність критично мислити та прихильність до національних і загальнолюдських цінностей.
3. Створювати власні усні і писемні тексти різних типів на різноманітних інформаційних носіях, застосовуючи норми сучасної української літературної мови (лексичні, граматичні, стилістичні) і демонструючи мовну впевненість, самостійність і оригінальність.
4. Усвідомлювати цінність власного лінгвістичного і читацького досвіду на ґрунті значущих для української літератури творів видатних авторів для особистісного розвитку протягом життя, акумулюючи естетичні та етичні почуття.
5. Виразити власну лінгвістичну і культурну ідентичність в європейському і світовому контексті, виявляючи емпатію та відкритість до лінгвістичного і культурного різноманіття.

Одиниці компетенцій	Одиниці змісту	Рекомендовані види навчальної діяльності та очікувані результати
<p>Учень здатний</p> <p>1.1. Знати ознаки і особливості побудови текстів різних функціонально-смыслових типів.</p> <p>1.2. Будувати тексти різних типів і стилів.</p> <p>1.3. Опрацьовувати критичні статті, рецензії на художні твори; складати тези, конспекти критичних матеріалів, використовувати їх у власних відгуках, доповідях, рефератах.</p>	<p>Базові відомості з теорії мовлення Основи стилістики і культури мовлення. Стилістика як наука. Система стилів. Текст як одиниця спілкування. Ознаки тексту. Тема. Мікротема. Головна думка.</p> <p>Базові відомості з теорії мови Синтаксис як розділ лінгвістики. Основні одиниці синтаксису. Словосполучення і речення. Словосполучення. Типи синтаксичного зв'язку у словосполученні. Речення. Види простих речень. Головні і другорядні члени речення. Односкладні речення. Неповні речення.</p> <p>Базові відомості з теорії літератури Українська література другої половини ХХ ст. Фольклорні традиції і сучасність. Фольклорна символіка. Підтекст. Кіноповість. Особливості композиції.</p>	<p>– <i>Слухання, читання, аналіз, складання</i> текстів різних типів і стилів. – <i>Робота</i> в парах і групах. – <i>Перевірка, самоперевірка, взаємоперевірка і оцінювання</i> навчальних досягнень. – <i>Завдання</i> на знаходження, спостереження, використання у власному мовленні різноманітних стилістичних засобів. – <i>Бесіди, дискусії, диспути</i> з дотриманням правил мовленнєвого етикету.</p>

<p>2.1. Практично використовувати стилістичні засоби української мови.</p> <p>2.2. Брати участь у бесіді, дискусії, диспуті, дотримуватися правил мовленнєвого етикету.</p> <p>2.3. Аналізувати, переказувати й складати тексти різних стилів і типів в усній і писемній формах.</p> <p>2.4. Доводити власну думку, правильно добирати епізоди, переконливі деталі для характеристики персонажа, створення образу, картини.</p>	<p>Базові відомості з теорії мовлення Розмовний стиль. Функції і сфера використання. Культура усного мовлення. Науковий стиль. Функції і сфера використання.</p> <p>Базові відомості з теорії мови Просте ускладнене речення. Однорідні члени речення. Однорідні й неоднорідні означення. Узагальнюючі слова у реченнях з однорідними членами. Відокремлені другорядні члени речення. Пунктуація в ускладненому реченні.</p> <p>Базові відомості з теорії літератури Відродження української літератури у 1960-х роках. Митці – «діти війни». Ідейно-стильове розмаїття. Роль трудової людини. Митець і суспільство. Рідна мова у становленні особистості. Моральні цінності. Бюрократизм і бездуховність. Філософські мотиви в громадянській, інтимній, пейзажній ліриці, у сатирі. Сонет. Балада. Метафора. Символ.</p>	<ul style="list-style-type: none"> – Ведення суперечки як виду комунікативного акту. – Аналіз, переказ й складання текстів різних стилів і типів в усній і писемній формах. – Доведення власної думки, правильний добір епізодів, переконливих деталей для характеристики персонажа, створення образу, картини. – Визначення проблем, порушених у творі, розуміння їхньої актуальності для сучасного життя; висловлювання суджень про духовні й матеріальні цінності; застосування набутих знань для порівняльного аналізу. – Аналіз і самооаналіз навчальної та комунікативної діяльності.
---	---	--

<p>3.1. Емоційно <i>сприймати, аналізувати, переказувати</i> тексти художньої літератури, <i>складати</i> висловлювання у художньому стилі.</p> <p>3.2. <i>Висловлювати</i> адекватні почуття і враження від почутого й прочитаного.</p> <p>3.3. Усно і письмово <i>полемізувати</i> на літературні теми; <i>сприймати</i> різні точки зору на літературні події, характери, типи, їхнє зіставлення.</p> <p>3.4. Виразно <i>читати</i> поезії та прозу, <i>передавати</i> голосом думки й почуття автора, своє й авторське ставлення до зображеного.</p>	<p>Базові відомості з теорії мовлення Офіційно-діловий стиль. Функції і сфери вживання. Публіцистичний стиль. Функції і сфери вживання. Ознаки публіцистичного стилю.</p> <p>Базові відомості з теорії мови Складне речення. Складносурядне речення. Пунктуація в складносурядному реченні.</p> <p>Складнопідрядне речення. Основні типи складнопідрядних речень. Пунктуація в складнопідрядному реченні.</p> <p>Базові відомості з теорії літератури Проблематика епічних творів «шістдесятників»: «екологія душі», історична пам'ять, моральні цінності. Роман. Роман у віршах. Новела.</p>	<ul style="list-style-type: none"> – <i>Визначення</i> жанру твору, основних рис індивідуального стилю автора. – <i>Розрізнення</i> засобів художнього увиразнення у літературних творах; <i>пояснення</i> ролі вживання художніх засобів; порушення у творі проблем; толерантне <i>відстоювання</i> власної позиції. – <i>Аналіз</i> життєвих ситуацій, людських вчинків на матеріалі вивчених творів. – <i>Дискусії</i> довкола питань розвитку української літератури.
<p>4.1. <i>Розуміти</i> принципи побудови і особливості словосполучень та різних типів речень.</p> <p>4.2. <i>Створювати</i> власні усні і писемні тексти різних типів на різноманітних інформаційних носіях.</p> <p>4.3. <i>Застосовувати</i> норми сучасної української літературної мови і <i>демонструвати</i> мовну впевненість, самостійність і оригінальність.</p> <p>4.4. <i>Знати</i> основні поняття стилістики та її засобів, ознаки й особливості стилів української мови, їх жанрову різноманітність.</p>	<p>Базові відомості з теорії мовлення Художній стиль. Функції і сфери вживання.</p> <p>Базові відомості з теорії мови Безсполучникове складне речення. Пунктуація в безсполучниковому складному реченні.</p> <p>Базові відомості з теорії літератури Драматургія 1960-х років. Психологізм драматургії. Пошуки нового героя.</p>	<ul style="list-style-type: none"> – <i>Аналіз</i> різних типів словосполучень у різних стилях мовлення, вживання їх у власних висловлюваннях. – <i>Завдання</i> на аналіз, конструювання й редагування простих речень різних типів; вживання односкладних і двоскладних синонімічних речень у різних стилях. – <i>Опрацювання</i> правил вживання розділових знаків у простому і складному реченні. – <i>Завдання</i> на інтонування, аналіз, конструювання, редагування різних типів складних речень. – <i>Синтаксичний розбір</i> складних речень.

<p>5.1. Практично засвоювати морально-етичні й психологічні принципи спілкування і співпраці.</p> <p>5.2. Висловлювати міркування й пропозиції щодо гармонізації спілкування.</p> <p>5.3. Виявляти в текстах та обґрунтовувати особистісні й загальнолюдські цінності.</p>	<p>Базові відомості з теорії мови Способи передачі чужої мови. Цитата і цитування. Пунктуація при прямій мові та цитуванні.</p> <p>Базові відомості з теорії літератури Сучасна українська література. Сучасне літературне покоління: теми, проблеми, образи.</p> <p>Література рідного краю. Систематизація та узагальнення вивченого у ліцейських класах.</p>	<ul style="list-style-type: none"> – Збирання необхідної інформації й допоміжного матеріалу для написання текстів різних жанрів. – Застосування цифрових технологій для пошуку необхідної інформації. – <i>Бесіди, дискусії, диспути</i> на літературні, морально-етичні, суспільно-політичні та інші теми. – <i>Висловлювання</i> суджень про проблему вибору людини у вирішальній ситуації, потребу вчитися впродовж життя для формування себе як багатогранної особистості. – Аналіз життєвих ситуацій з позиції сучасника; аргументоване висловлювання власної думки щодо цінності життя.
---	--	--

ТВОРИ, РЕКОМЕНДОВАНІ ДЛЯ ОБОВ'ЯЗКОВОГО ВИВЧЕННЯ

Українська література другої половини ХХ ст.

Фольклорні традиції і сучасність. А. Малишко «Пісня про рушник», Д. Павличко «Два кольори», В. Симоненко «Переспів з народної», «Лебеді материнства», Р. Савицький «Гуцулка Ксеня», М. Ткач «Марічка».

О. Довженко «Зачарована Десна».

Відродження української літератури у 1960-х роках.

В. Симоненко «Баба Онися», «Я чую у ночі осінні», «Моя мова», «Лебеді материнства», «Злодій», «Поет і природа», «Я...», «Любов» (за вибором).

Л. Костенко «Світлий сонет», «Страшні слова, коли вони мовчать», «Життя іде і все без коректур», «Моя любове, я перед тобою...».

Д. Павличко «Ти зрікся мови рідної», «О рідне слово, хто без тебе я?», збірка «Таємниця твого обличчя» (за вибором вчителя), «Вони печально говорили», «Бабуся з квітами».

В. Стус «Як добре те, що смерті не боюсь я», «Наснилося, з розлуки наверхлося».

І. Драч «Балада про соняшник», «Крила».

Б. Олійник «Пісня про матір».

Епічні твори «шістдесятників».

О. Гончар «Собор».

Л. Костенко «Маруся Чурай».

Г. Тютюнник «Три зозулі з поклоном», В. Симоненко збірка новел «Вино з троянд» (3 новели за вибором).

Драматургія 1960-х років.

О. Коломієць «Дикий Ангел», «Фараони» (за вибором).

Сучасна українська література.

І. Римарук «Обнови», Ю. Андрухович «Астролог», «Пісня мандрівного спудея»,

О. Забужко «Рядок з автобіографії», «Читаючи історію», О. Ірванець «До французького шансоньє», С. Жадан «Музика, очерет...», «Смерть моряка» (за вибором учителя).

Література рідного краю. Твори українських письменників Молдови або твори молдавських письменників, перекладених українською мовою, даються на вибір вчителя.

ТВОРИ, РЕКОМЕНДОВАНІ ДЛЯ ВИВЧЕННЯ НАПАМ'ЯТЬ

А. Малишко «Пісня про рушник».

В. Симоненко «Лебеді материнства».

Л. Костенко «Світлий сонет».

Д. Павличко «О рідне слово, хто без тебе я?».

Б. Олійник «Пісня про матір».

ТВОРИ, РЕКОМЕНДОВАНІ ДЛЯ ДОДАТКОВОГО ЧИТАННЯ

О. Довженко «На колючому дроті».

О. Гончар «Кресафт».

Дм. Павличко збірка «Таємниця твого обличчя».

В. Симоненко «Косар», «47-й рік», «Де зараз ви, кати мого народу?».

Л. Костенко «Пелюстки старовинного романсу», «Мене ізмалку люблять всі дерева», «Шипшина важко віддає плоди», «Чадра Марусі Богуславки»

В. Стус «Церква Святої Ірини»

І. Драч «Етюд про хліб»

Б. Олійник збірка «Сива ластівка».

НА КІНЕЦЬ XII КЛАСУ УЧЕНЬ ЗДАТНИЙ:

- **Знати** ознаки і особливості побудови і **будувати** тексти різних стилів і функціонально-смыслових типів в усній і писемній формі.
- **Опрацьовувати** критичні статті, рецензії на художні твори; складати тези, конспекти критичних матеріалів, **використовувати** їх у власних відгуках, доповідях, рефератах.
- Практично **використовувати** стилістичні засоби української мови.
- **Брати участь** у бесіді, дискусії, диспуті, дотримуватися правил мовленнєвого етикету.
- **Доводити** власну думку, правильно **добирати** епізоди, переконливі деталі для характеристики персонажа, створення образу, картини.
- Усно і письмово **полемізувати** на літературні теми; **сприймати** різні точки зору на літературні події, характери, типи, їхнє зіставлення.
- Виразно **декламувати** поезії та прозу, **передавати** голосом думки й почуття автора, своє й авторське ставлення до зображеного.
- **Створювати** власні усні і писемні тексти різних типів на різноманітних інформаційних носіях.
- **Застосовувати** норми сучасної української літературної мови і **демонструвати** мовну впевненість, самостійність і оригінальність.
- **Знати** основні поняття стилістики та її засобів, ознаки й особливості стилів української мови, їх жанрову різноманітність.
- Практично **засвоювати** морально-етичні й психологічні принципи спілкування і співпраці.
- **Висловлювати** міркування й пропозиції щодо гармонізації спілкування.
- **Виявляти** у висловлюваннях та **обґрунтовувати** особистісні й загальнолюдські цінності.

V. МЕТОДИЧНІ НАПРЯМКИ ВИКЛАДАННЯ-НАВЧАННЯ-ОЦІНЮВАННЯ

Інтегрована дисципліна *Українська мова та література* ґрунтується на комунікативно-діяльнісному підході до організації процесу навчання, що найбільшою мірою сприяє активізації пізнавальної діяльності учнів, забезпечує співпрацю вчителя і учнів. За такого підходу учні є суб'єктом навчання; створюються сприятливі умови для виявлення і розвитку індивідуальних здібностей учнів, цілеспрямованого формування системи ключових/трансверсальних/трансдисциплінарних компетенцій і специфічних компетенцій.

Процес інтеграції базується на основоположних дидактичних принципах.

1. *Принцип взаємозв'язку навчання, виховання й розвитку* передбачає наявність у змісті і процесі навчання *української мови та літератури* таких елементів, які забезпечують гармонійну реалізацію основних загальноосвітніх функцій навчальної дисципліни. Система текстів, вправ і завдань сприяють патріотичному, морально-етичному, екологічному, естетичному вихованню учнів. Ліцеїсти мають усвідомити власну відповідальність за збереження, подальший розвиток української мови й культури у Республіці Молдова.
2. *Принцип демократизації й гуманізації навчання мови і літератури* передбачає партнерське співробітництво вчителя й учня для досягнення визначеної освітньої мети. У сучасній системі освіти стосунки *учитель – учень/учні і учень – учень* будуються на основі толерантності, взаємної довіри, теплоти, сердечності. Інтелектуальна й емоційна діяльність ліцеїста знаходять відображення у патріотизмі і вірності заповітам предків, у любові до природи і людини, у прагненні до прекрасного тощо і виявляються не лише на словах, а й у відповідних вчинках.
3. *Принцип особистісної орієнтації навчання* передбачає забезпечення оптимальних умов для різнобічного розвитку кожного учня, урахування його індивідуальних особливостей, пізнавальних потреб, інтересів, прагнень, заохочення до самостійності у вивченні української мови і літератури, самопізнанні й само розвитку.
4. *Принцип урахування життєвої перспективи* полягає в обізнаності з інформацією, зокрема з риторики, стилістики й культури мовлення, що дає змогу реалізуватись у суспільстві.

5. *Принцип текстоцентризму* передбачає формування системи умінь і навичок на основі художніх і навчальних текстів, власних і чужих висловлювань, ситуативних дискурсів.
6. *Комунікативно-діяльнісний принцип* регулює вивчення мови та літератури у процесі взаємопов'язаного вдосконалення всіх видів мовленнєвої діяльності в умовах постійного зростання потоку інформації й потреби орієнтуватися в ній.
7. *Соціокультурний принцип* вимагає вивчення мови і літератури у контексті української культури, відображеної в міфології, традиціях і звичаях, усній народній творчості, у творах художньої літератури, а також в перекладних літературних творах інших народів. Інтеграція відомостей з мови, літератури, історії та інших дисциплін з власним життєвим досвідом учнів сприяє формуванню світогляду, що забезпечує органічне входження особистості в суспільство.
8. *Принцип нерозривності вивчення мовлення, мови і літератури* забезпечує досягнення основної мети мовно-літературної освіти: сприяння всебічному розвитку учнів, їх духовному збагаченню, активному становленню й самореалізації в сучасному суспільстві.
9. *Принцип поліфункціональності* засвідчує й реалізує потенційні освітні можливості української мови і літератури: комунікативну, пізнавальну, культурологічну, експресивну, естетичну, креативну тощо
10. *Принцип практичної спрямованості навчання* забезпечує перехід особистості від навчальної діяльності до суспільної.

Сучасний навчально-виховний процес націлено на об'єднання учнів творчою співпрацею у двох основних напрямках:

- реалізація співпраці типу вчитель-учень, учень-учень, учень-учитель;
- групові форми роботи: ділові ігри, складання кейсів у парах/групах, мозковий штурм, тобто активне застосування технологій критичного мислення.

Форми самостійно-індивідуальної роботи на уроці та вдома різноманітні і розраховані на різний рівень навчальної компетенції школяра:

- на рівні оволодіння знаннями: заповнення або складання схем і таблиць за текстом, за темою;
- для закріплення і систематизації знань: складання плану; підготовка до виступу: підготовка тез, презентації, повідомлення, доповіді; складання тематичних кросвордів, тестів, бібліографії та ін.
- для формування умінь: рішення задач і вправ, лінгвістичний та літературний аналіз за зразком; підготовка до ділових мовних та літературних ігор; проектування і моделювання різних видів і компонентів професійної діяльності; рефлексивний аналіз професійних умінь з використанням аудіо- та відеотехніки та ін.

Уроки української мови і літератури потрібно будувати так, щоб кожен із проведених видів робіт виконував свою роль у вдосконаленні певного комунікативного вміння, щоб учні успішно практикувались у монологічному і діалогічному мовленні, спираючись на знання про текст, види мовленнєвої діяльності, стилі, типи, жанри мовлення, ситуацію спілкування, удосконалювали культуру мовлення і спілкування.

Комунікативна діяльність має здійснюватися у процесі розв'язання учнями системи усних і письмових мовленнєвих завдань. Для надання учням більших можливостей у спілкуванні, висловлюванні власних думок і почуттів, необхідно, зокрема, ширше використовувати групову форму проведення занять, індивідуалізувати й диференціювати систему письмових робіт.

Іншим пріоритетом є диференціація навчання, коли урізноманітнюються форми і методи навчальної діяльності, коли опорою стає вміння учнів самостійно здобувати знання. Самооцінка учнів перетворюється на головний фактор оцінювання особистих досягнень. Навчання, таким чином, перетворюється на спілкування між людьми в отриманні нової інформації. Учитель має стати посередником між учнем і навчальним матеріалом, а не єдиним джерелом знань. Виходячи з цієї нової ролі, учитель повинен:

- використовувати різноманітні методи подачі нового матеріалу;
- ставити завдання, які дозволяють учням засвоїти навчальний матеріал відповідно до рівня їх підготовки та можливостей пізнавальної діяльності;
- надати можливість учням демонструвати свої досягнення в отриманні знань.

Оцінювання результатів навчання української мови і літератури здійснюється на основі компетентнісного підходу до шкільного мовного курсу, який насамперед має забезпечити учням інтенсивний мовленнєвий та інтелектуальний розвиток, вміння ефективно користуватися мовою, спілкуватися, домагатися успіхів у процесі комунікації, високу мовну культуру особистості; розвиток навичок самостійної навчальної діяльності, самоосвіти й самореалізації; сприяти формуванню громадянської позиції, національної самосвідомості тощо.

Визначальною ознакою цього підходу є зміщення акцентів на готовність учня застосовувати здобуті знання й набуті вміння й навички для розв'язання проблем, що виникають у реальному житті, здобутті досвіду самостійності, а отже, пріоритетним є розвиток видів мовленнєвої діяльності: аудіювання, читання, говоріння, письма з акцентом на способах діяльності, вміннях і навичках, які потрібно сформувати, на досвіді діяльності, який повинен накопичуватися й усвідомлюватися учнями, і навчальних досягненнях, які учні повинні продемонструвати. Робота над мовною та літературною теорією, формуванням знань про мову та літературу підпорядковується інтересам розвитку мовлення учнів.

Компетентнісна орієнтація шкільного курсу мови і літератури є одним із найважливіших завдань щодо розвитку творчих здібностей, ініціативності, пізнавальної самостійності учнів, їхнього вміння здобувати з різних джерел інформацію й працювати з нею, критично оцінювати її, висловлювати власні судження, прогнозувати, робити висновки, застосовувати для розв'язання життєвих проблем, брати на себе відповідальність за власні освітні результати, постійно їх аналізувати й оцінювати тощо.

Оцінювання результатів навчання здійснюється на основі:

- а) урахування основного призначення мовної літературної освіти, що передбачає різнобічний мовленнєвий розвиток особистості, її здатність самостійно розв'язувати проблеми у різних сферах і видах діяльності;
- б) освітнього змісту навчальної дисципліни, який розподіляється на чотири елементи: знання, уміння й навички, необхідні для виконання певної діяльності, досвід творчої діяльності і й досвід емоційно-ціннісного ставлення до світу;
- в) аналізу рівнів освіченості, досягнутих учнями на певному етапі навчання *української мови і літератури*, який передбачає вивчення мовної теорії в аспекті практичних потреб мовленнєвого розвитку учнів, для самостійного розв'язання проблем, що виникають у їхньому реальному житті.

Залежно від розташування оціночного акту на часовому відрізку навчальної одиниці (розділу), виділяють: стартове (первинне) оцінювання – *прогностичне*; формативне оцінювання – *поточне*; сумативне оцінювання – *підсумкове*. Відповідно до змісту цих стратегій оцінювання, диференційовано три типи формативного оцінювання: інтерактивне формативне оцінювання; точкове формативне оцінювання; поетапне формативне оцінювання. Сумативне оцінювання реалізується за допомогою інструментів оцінювання: тесту (супроводжуваного баремом оцінювання та матрицею специфікацій), перевірна робота (усна, письмова або практична) тощо.

Головна мета перевірки результативності навчання в 10-12 класах – це забезпечення ефективності шляхом приведення до системи знань, умінь, навичок учнів, самостійного застосування здобутих знань на практиці, стимулювання навчальної діяльності учнів, формування у них прагнення до самоосвіти.

**GHID
DE IMPLEMENTARE
A CURRICULUMULUI
DISCIPLINAR**

ВСТУП

Сучасна освіта в усьому світі відчуває значні зміни, що стосуються не тільки змісту навчальних матеріалів, а й технологій та форм їх передачі. Реформування системи освіти в Республіці Молдова відбувається у відповідності до світових тенденцій, які встановлюють пріоритет творчого розвитку, критичного мислення, компетентностей особистості над традиційним заучуванням знань і вмінь.

Вчитель не *контролює* вивчення і відтворення учнем певних знань і відповідних вмінь, а *допомагає і підтримує* його у процесі засвоєння і застосування нових знань на практиці з урахуванням його особистих здібностей та природних нахилів.

Вся система освіти підпорядкована вирішенню найактуальнішої проблеми – підготовки самостійної, ініціативної, відповідальної, мислячої людини, здатної взаємодіяти з іншими у різноманітних ситуаціях, реалізувати себе у полікультурному та багатоетнічному середовищі, шанувати загальнолюдські цінності й розуміти виклики часу. В наш час необхідно готуватися до нових реалій, що надає життя: долати труднощі, постійно змінюватися, навчатися імпровізувати та шукати натхнення. Адже у суспільстві, на ринку праці, людині важливо не тільки володіти необхідним обсягом знань, а й уміти швидко та мобільно реагувати на зміни, ефективно спілкуватися та орієнтуватися в інформаційному просторі, мати здатність постійно навчатися та відповідати потребам громадянського суспільства. **Одна з найважливіших тенденцій освіти в Республіці Молдова сьогодні – перегляд курикулумів та підходів до надання освіти на засадах компетентнісного підходу.**

Модернізація освіти стосується, насамперед, оновлення змісту – розробки нових нормативних документів, оновлення курикулумів та підручників. У Республіці Молдова цей процес є цілком закономірним та відповідає змінам, що відбуваються в інших країнах.

У Гіді розкриваються та коментуються шляхи модернізації мовної та літературної освіти в ліцейській ланці.

Мета Гіду – розкрити змістові та структурні особливості нового курикулуму; надати навчально-методичної підтримки вчителю; намітити шляхи реалізації нових педагогічних технологій навчання та оцінювання; збагатити науково-методичний інструментарій учителя-словесника.

Етапи розвитку курикулуму в Республіці Молдова

1990-1991 роки	Перехідні курикулуми зі шкільних дисциплін
2000 рік	Перехід на Національний курикулум (структура курикулума спрямована на цілі)
2005-2006 роки	Переробка Національного курикулуму
2010 рік	Модернізація Національного курикулуму (структура спрямована на формування компетенцій)
2018-2019 роки	Розвиток/перегляд курикулумів з дисциплін загальної освіти

Розвиток курикулуму є необхідним для:

- розвитку й забезпечення наступності курикулумної реформи;
- відповідності новим вимогам: економічним, соціальним, педагогічним, психологічним тощо;
- підвищення якості навчального курикулуму;
- розвитку/модернізації курикулумних продуктів;
- відповідності системи освіти до концептуальних вимог чинної політики в галузі освіти (Національна стратегія «Молдова 2020», Освіта-2020», Кодекс освіти Республіки Молдова, міжнародні документи й нормативні акти у галузі освіти);
- урахування нових тенденцій навчання у процесі викладання – навчання – оцінювання тощо.

Очікування від нового курикулуму

- Прогрес системи освіти в контексті реформи курикулуму;
- затвердження пріоритетної ролі освітніх цілей (підготовка учня до активної участі у соціально-економічному житті);
- розвиток компетенцій учня;
- зміна курикулумної парадигми;
- комплексний підхід щодо змісту курикулумних продуктів (навчальний план, курикулуми з дисциплін, шкільні підручники, методичні посібники).

Модернізація та вдосконалення курикулуму також пов'язані:

- з необхідністю дотримання єдиної концепції освітньої політики у навчанні рідної мови;
- з урахуванням рекомендацій нових європейських документів з розробки курикулуму та ефективного формування ключових/трансверсальних компетенцій в галузі обов'язкової освіти;
- з перевагою аксіологічного підходу в епоху девальвації і поновлення людських цінностей;
- з пріоритетом культурних, міжкультурних та полікультурних компетенцій в епоху глобалізації та інтернаціоналізації;
- з необхідністю формування/самоформування особистості учня в епоху кризи людських ресурсів;
- зі співвіднесенням курикулуму з процесами глобалізації, інтернаціоналізації, європеїзації, технологізації тощо.

Основними здійсненими змінами є:

- інтеграція дисципліни;
- дотримання зв'язку трансверсальних компетенцій із специфічними;
- конкретизація поняття *специфічна компетенція/одиниці компетенцій*;
- структурування й узгодження одиниць компетенцій, одиниць змісту;
- уведення поняття *продукт*;
- конкретизація видів вправ;
- варіативний підхід до списку творів і текстів для читання та вивчення тощо.

Курикулум для ліцейської освіти генерує ієрархічну систему складових, які виконують дві основні функції:

1. **Регулювальна функція** реалізується телеологічною складовою («телеологія – галузь науки, яка вивчає визначення мети і результатів навчання, їх відповідність. <...> У рамках компетентнісного підходу особливої значущості набуває взаємозв'язок системи визначення мети та очікуваних результатів, які мають компетентнісне вираження» [В. Гуцу, 2009, с. 6]).
2. **Стратегічна функція** реалізується змістовною і процесуальною складовими.

Ці складові курикулуму відображено у розділах поданого документу:

- У розділі «Концептуальні основи курикулуму з дисципліни «Українська мова і література» у ліцеї» описано на загальному рівні змістовну та процесуальну складові.
- У розділі «Адміністрування дисципліни» розкрито кількість годин на тиждень та кількість годин на рік по класах.
- У розділі «Специфічні компетенції» запропоновано 5 основних компетенцій для дисципліни.
- У розділі «Одиниці навчання» по класах представлено: орієнтовний розподіл одиниць змісту та кількості годин; співвідношення одиниць компетенцій, одиниць змісту та рекомендованих видів навчальної діяльності з її результатами/продуктами; списки творів, рекомендованих для обов'язкового вивчення та додаткового читання, а також для вивчення напам'ять.
- У розділі «Методичні напрямки викладання – навчання – оцінювання» подано загальні положення та рекомендації щодо застосування курикулуму в процесі проектування та реалізації навчального процесу, відповідно до специфіки дисципліни та вікових особливостей учнів.

I. КОНЦЕПТУАЛЬНІ/ТЕОРЕТИЧНІ ПОЛОЖЕННЯ КУРИКУЛУМУ З ДИСЦИПЛІНИ «УКРАЇНЬСЬКА МОВА І ЛІТЕРАТУРА»

1.1. Концепція Курикулуму з дисципліни «Українська мова і література»

Мета навчання інтегрованого курсу української мови і літератури полягає у забезпеченні формування системи компетенцій для виховання творчої, національно свідомої особистості, громадянина Республіки Молдова.

Інтегрована дисципліна «Українська мова і література» орієнтована на функціональний підхід до вивчення мови та літературних творів, насамперед, як явищ мистецтва слова. Особлива зацікавленість до проблеми інтеграції з'явилася наприкінці ХХ ст. У цей же час виник і термін «інтеграція». На сесії ЮНЕСКО (1993 р.) було затверджено визначення інтеграції як органічного взаємозв'язку, взаємопроникнення знань, процес об'єднання будь-яких елементів (частин) в одне ціле, що має вивести учня на розуміння єдиної наукової картини світу.

Новим підходом у навчанні для викладачів української мови та літератури є **інтегративний підхід**, спрямований на забезпечення формування системних лінгвістичних, літературознавчих, культурознавчих знань ліцеїстів через об'єднання двох самостійних дисциплін – «Українська мова» та «Українська література».

На сучасному етапі визначено різноманітні шляхи інтеграції двох дисциплін:

- 1) Спроба створення єдиного курсу української словесності, який містить обидві шкільні дисципліни та здійснює інтеграцію різними способами.
- 2) Перегляд змісту та спрямованості сучасного курсу української літератури, в якому посилено увагу до лінгвістичного аналізу літературних творів.
- 3) Глибоке перетворення курсу рідної мови, що передбачає посилену увагу до вживання мовних засобів у художньому мовленні.
- 4) Розробка спеціальних уроків, на яких у певній послідовності розглядаються зображально-виражальні можливості рідної мови і реалізація їх у літературних творах.

Інтеграція у навчанні сприймається як **процес** встановлення зв'язків між структурними компонентами змісту в рамках певної системи з метою формування цілісного уявлення про світ і як отримуваний при цьому **результат**.

Одним із стратегічних завдань реформування змісту мовно-літературної освіти є вироблення на основі державних стандартів системи та обсягу знань про мову і мовлення, мовних і мовленнєвих умінь та навичок, досвіду творчої діяльності та емоційно-ціннісного ставлення до світу, переорієнтація процесу навчання на

розвиток особистості учня, формування його компетенцій. Тому зміст нового курикулуму з української мови і літератури для ліцейських класів максимально наближено до життєвих потреб учнів, відображає їхні життєві орієнтири, спрямовує курс на інтенсивний мовленнєвий, інтелектуальний і духовний розвиток учнів. При цьому розвиток мовленнєвої діяльності учня розглядається як інтегрований показник його особистісного зростання.

Інтеграція курсу відбувається на основі двох фундаментальних гуманітарних наук – лінгвістики та літературознавства, що виявляється в єдності системи компетенцій та основних змістових ліній курикулуму: мовленнєвої, комунікативної, літературної (читацької), мовної, соціокультурної, з урахуванням специфіки полілінгвального і полікультурного середовища Республіки Молдова.

Мовленнєва компетенція розвивається у процесі закріплення та узагальнення норм українського літературного мовлення у зіставленні з особливостями рідної говірки. Посилюється увага до російської та румунської/молдовської інтерференції.

Комунікативна компетенція, нерозривно пов'язана з мовленнєвою, реалізується в різноманітних формах монологічної, діалогічної, полілогічної навчальної та навчально-дослідницької діяльності.

Літературна компетенція вдосконалюється в індивідуальних, групових, колективних формах аналізу літературного та фольклорного твору як явища мистецтва слова в контексті українського та світового літературного процесу.

Мовна компетенція забезпечує застосування знань з української фонетики, лексики, словотвору, морфології, синтаксису, стилістики у навчальній та суспільній діяльності.

Соціокультурна компетенція забезпечує розширення знань ліцеїстів про реальність матеріальної і духовної культури українського народу та багатонаціонального народу Республіки Молдова, закріплення і посилення любові до Батьківщини.

Кожна з перелічених видів компетенцій реалізується змістом дисципліни в нерозривній єдності.

Основною одиницею навчання на уроках словесності виступає **текст** як результат мовленнєвої діяльності, як засіб формування ключових компетенцій. У курикулумі зазначено, що підхід до літературного твору/художнього тексту здійснюється на базі аналізу тексту. Така робота сприяє будуванню діалогу-взаємозв'язку, який носить дидактичний та тематичний характер вивчення літератури у ліцейській ланці. Так, у X-му класі – це особлива увага до діалогу «читач – автор – твір» (аналіз художнього тексту). В XI-му класі – це полілог «читач – автор – твір – епоха» (порівняльний аналіз художнього тексту). А у XII-му класі – це вивчення/розгляд літературного твору в історично-культурно-естетичному контексті (інтерпретація художнього тексту).

Текстоцентричний принцип є тією ланкою, на підставі якої здійснюється інтеграція мови та літератури, що дозволяє проникнути в стиль письменника і вдумливо аналізувати мовні засоби, які використовує автор. Сучасному вчителю-словеснику необхідні основоположні знання про текст як одиницю, що об'єднує в собі мовну та літературознавчу складову. Без цих відомостей неможливе інтегроване вивчення мови і літератури, як воно подається у курикулі 2019 року.

Під час аналізу та інтерпретації літературного твору необхідно спиратися на ґрунтовне знання тексту, докладний розгляд ключових епізодів, доречно цитування, виразне читання окремих творів або їх фрагментів тощо.

Курикулум укладено відповідно до мети і завдань сучасної розвивальної моделі освіти, інтегрованої форми навчання, інтерактивних освітніх технологій. Його спрямовано на розвиток індивідуальних творчих здібностей особистості, формування компетенцій, необхідних як у навчальній, так і трудовій суспільній діяльності.

Система специфічних компетенцій та підпорядкованих ним одиниць компетенцій, одиниць змісту, видів навчальної діяльності та очікуваних результатів об'єднує опанування мовлення, мови, літератури, а також закладає основи інтегрування мовно-літературної дисципліни з іншими дисциплінами ліцейської ланки освіти.

Інтегрована дисципліна «Українська мова і література» призвана забезпечити вивчення рідної мови та літератури для виховання українця як творчої, всебічно розвиненої і національно свідомої особистості, активного громадянина Республіки Молдова.

Указані особливості в процесі навчальної діяльності визначають програмування шляху від усного діалектного мовлення до унормованого літературного, від рідної мови та культури до культури народу Республіки Молдова і культури людства.

Нова концепція курикулумів з мови та літератури забезпечує уніфікацію структури всіх курикулумів з дисциплін, які вивчаються в курикулумній галузі *Мова та спілкування*, та значно полегшує їх вивчення.

1.2. Інноваційні підходи Курикулуму з дисципліни «Українська мова і література»

Основні зміни в курикулумі 2019 року видання у порівнянні з попередніми курикулумами полягають у таких інноваціях:

1. Курикулуми 2019 року видання з усіх навчальних дисциплін структуровано за однією моделлю.
2. Всі курикулуми курикулумної галузі *Мова і спілкування* містять:
 - інтеграцію змісту – *Мова і література*;
 - єдині специфічні компетенції;
 - єдиний зміст курикулуму, який складається з таких розділів:

- Концептуальні основи курикулуму з дисципліни
 - Адміністрування дисципліни
 - Специфічні компетенції дисципліни
 - Одиниці навчання (по класах)
 - Методичні напрямки викладання – навчання – оцінювання
3. Курикулум доповнений розділом, який демонструє, на що саме буде здатен учень у кінці кожного класу.

У Курикулумі з української мови та літератури для 10 – 12 класів здійснено такі зміни:

1. Концептуальна відмінність між курикулумом 2019 року видання та попередніми курикулумами полягає **в компетентнісному підході** до побудови курикулуму. У новому курикулумі головна увага зосереджена на *специфічних компетенціях, одиницях компетенцій, одиницях змісту (замість субкомпетенцій)* та широкій рекомендації *видів навчальної діяльності*, яка прогнозує *очікувані результати/навчальні продукти*. Між *одиницями компетенцій, одиницями змісту і рекомендованими видами навчальної діяльності* існує тісний взаємозв'язок і чіткі причинно-наслідкові відношення: *одиниця змісту (тема, розділ) обумовлює вибір видів діяльності (методів і прийомів реалізації даного змісту), провідних у формуванні специфічних компетенцій*.
2. **Специфічні компетенції** сформульовано відповідно до конкретних, послідовних і систематизованих за класами етапів опанування інтегрованого курсу української мови і літератури. Вони окреслюють формування певного кола знань, умінь, навичок та ставлень, якими повинні оволодіти випускники ліцею, а також прогнозують підсумки вивчення даної дисципліни в кожному класі, а потім конкретизуються і дробляться в конкретних одиницях компетенцій.
3. Орієнтовний зміст навчальної дисципліни – **Одиниці змісту** – включає розподіл матеріалу для вивчення в кожному з класів (10-й, 11-й, 12-й), при цьому вчитель отримує можливість незначно варіювати перелік запропонованих у курикулумі творів та їх фрагментів, а також вибирати відповідні методи і прийоми їх вивчення.
 - Одиниці змісту оновлено відповідно до специфіки ліцейської ланки навчання української мови та літератури в умовах діаспори, здійснено розвантаження мовних тем та списку літератури.
 - Мовленнево-комунікативну діяльність акцентовано на вдосконаленні навичок розповіді, міркування, опису в системі стилів мовлення (художній, науковий, офіційно-діловий, публіцистичний та їх жанри). Посилено увагу до художньої декламації. Запропоновано систему засвоєння засобів виразності мовлення згідно із законами риторики.

- Тематично-блокову систему базових відомостей з мови вдосконалено з огляду на задачі ліцейського навчання. Увагу зосереджено на основних закономірностях літературної української мови у зіставленні з мовою навчання та державною мовою. Українська мова розглядається в контексті мов Республіки Молдова.
- Оновлено базові відомості з теорії літератури. Роботу над аналізом літературного тексту узгоджено з системою напрямів, течій і жанрів відповідно до специфіки української літератури та періодизації літературного процесу. Продумано оптимальне співвідношення епічних, ліричних та драматичних жанрів згідно з рівнем навчальної компетенції ліцеїстів. Твори для обов'язкового вивчення в X-XII класах подаються згідно з періодизацією українського історико-літературного процесу XIX-XX ст.
- У доборі художніх творів враховано особливості вивчення української літератури в умовах діаспори. Великі за обсягом і складні за змістом твори з історії України замінені творами, що відображають національні особливості української літератури і порушують проблеми, актуальні для юнацтва. Передбачено вивчення літератури рідного краю, тобто творчості українськомовних поетів сучасної Республіки Молдови і творів видатних представників румунської літератури в українських перекладах.
- Види діяльності націлюють на активізацію інтерактивної роботи відповідно до рівня навчальної компетенції ліцеїстів. Широке коло різноманітних форм навчальної та навчально-дослідницької діяльності, художні твори різної складності забезпечують можливості вибору для вчителя і учня, врахування індивідуальних схильностей та уподобань.

4. З огляду на те, що в попередніх виданнях курикулуму недостатньо уваги приділялося внутрішньопредметним і міжпредметним зв'язкам, у новому курикулумі наголошується на зв'язку між ключовими, трансверсальними та трансдисциплінарними компетенціями. Урахування цих зв'язків під час вивчення української мови і літератури дасть учням змогу усвідомити мову як систему, що постійно розвивається, удосконалюється, збагачується, а також осмислити внутрішні закономірності інтегрованої дисципліни.

Міжпредметні компетенції реалізуються через формування мовленнєвої, комунікативної, літературної, мовної, соціокультурної компетенцій учнів на ґрунті свідомого опанування теоретичних відомостей з мови і мовлення в інтегрованому курсі української мови і літератури та під час вивчення інших мов – російської (мови навчання), румунської – державної мови, іноземних мов, а також таких предметів гуманітарного циклу, як історія, російська і всесвітня література, громадянське виховання. Тематично-блокова структура засвоєння базових відомостей з теорії мовлення та мови створює умови для вивчення рідної мови у

зв'язку з мовою навчання, державною та іноземною мовами. Система теоретико-літературних знань вводить українську літературу в контекст російської, румунської, світової літератур. Добір художніх творів створює можливості інтегрування з іншими дисциплінами, введення української мови і літератури у навчальний мовно-літературний та культурний контекст ліцейської ланки освіти.

5. Методичні напрямки викладання-навчання-оцінювання містять рекомендації щодо форм та методів викладання/навчання, які використовуються в конкретних умовах навчання і у зв'язку з активною позицією вчителя. Дидактичний інструментарій розкриває інформацію про матеріали, які застосовуються у ході вивчення дисципліни (підручники, хрестоматії, методичні посібники, словники, аудіовізуальні засоби тощо). Стратегії оцінювання та контролю знань учнів співвідносяться з сучасними формами і прийомами перевірки знань, виявлення рівня компетенцій ліцеїстів.

Важливо мати на увазі, що вчитель має можливість розширити і конкретизувати обсяг матеріалу, шляхи і прийоми його вивчення.

Курикулум є загальним і поліфункціональним керівництвом. Його слід сприймати як рухливу і гнучку систему ідей та основних цілей викладання української мови і літератури, спрямованих на формування системи компетенцій. У цьому аспекті він є орієнтиром під час укладання підручників, хрестоматій, тестів, методичних гідів і посібників.

Основним користувачем курикулуму з української мови та літератури є вчитель. Крім того, цей документ пропонується фахівцями інших сфер у галузі освітнього менеджменту (наприклад, працівникам районних/міських управлінь освіти) як керівництво з контролю якості викладання предмета і виявленню відповідностей або невідповідностей виконання курикулуму за національним курикулумом.

Отже:

- модернізація/оновлення курикулумів із шкільних дисциплін стала невід'ємною частиною модернізації освіти в Республіці Молдова і на всьому європейському просторі;
- вона співвідноситься із загальними тенденціями розвитку освіти і міжнародними стандартами в галузі реформи курикулуму; з сучасним національним і міжнародним соціокультурним контекстом;
- враховує рівень, різноманітність і комплексність освітніх потреб учнів, а також вимоги до формування особистості в умовах динамічного розвитку світу.

Нові курикулуми набувають чинності з моменту їх затвердження Національною радою з Курикулуму (*Протокол №22 від 05.07.2019*).

Курикулум з української мови і літератури – складова частина Національного ліцейського курикулуму. Даний нормативний документ є логічним продовженням розділу курикулуму для гімназії, в якому передбачено вивчення інтегрованого курсу української мови і літератури.

II. ПРОЕКТНІ ПОЛОЖЕННЯ КУРИКУЛУМУ З ДИСЦИПЛІНИ «УКРАЇНЬСЬКА МОВА І ЛІТЕРАТУРА»

2.1. Курикулум з дисципліни «Українська мова і література» як дидактичний проект

Новий курикулум генерує нові стратегії і схеми дидактичного проектування, адже від типу і якості дидактичного проектування залежить ефективність усього освітнього акту.

Дидактичне проектування є курикулумним конструктором, який передбачає єдину сукупність дій і операцій, що передують дидактичним стратегіям у всіх складових: компетенції, зміст, дидактичні й оцінювальні стратегії, методи і засоби викладання – навчання – оцінювання.

З *дидактичної перспективи* проектування зосереджується на діяльності педагога, визначає дидактичні засоби і форми діяльності учнів залежно від типів уроків, дидактичних і оцінювальних стратегій.

З *діяльнісної перспективи* дидактичне проектування можна розцінювати як специфічний порядок діяльності вчителя в кожній складовій освітнього процесу, здійснюваній у різний час і різні його інтервали (рік, півріччя, день, навчальна година) на рівні логіко-дидактичних структур: навчальний предмет, розділ, тема, система уроків, урок, фрагмент уроку. З цієї перспективи реалізуються два види дидактичного проектування: *довгострокове (календарне)* та *короткострокове (проектування уроку)*. Альтернативним є *проектування за одиницями змісту* (за темами, розділами, модулями).

Дидактичне проектування передбачає низку етапів:

Перший етап – з'ясування і формулювання одиниць компетенцій, що відповідають дисципліні і кожному уроку. Точне і чітке їх визначення – головна умова правильного проектування дидактичної системи і кожного уроку окремо.

Другий етап – визначення ресурсів, необхідних для формування сформульованих одиниць компетенцій. Операції, інтегровані в цей етап, стосуються різних типів ресурсів, а саме:

- **змісту навчання** – інформації, цінностей, норм, конкретних фактів і прикладів, моделей, ціннісних ставлень;
- **психологічних ресурсів учнів** – їхнього попереднього когнітивного досвіду (пізнавального досвіду і рівня підготовки); здатності до навчання (навчальних здібностей, функціонального рівня задіяних психологічних процесів); інтелектуальних можливостей; мотивації навчання;

- **матеріальних ресурсів** (дидактично-матеріальних ресурсів, від яких залежить нормальний хід і результати процесу навчання і виховання; простору, де протікає навчання, з необхідним обладнанням і засобами для навчання, навчальними посібниками тощо);
- **часу, виділеного на навчання**, уточненого в навчальних планах і курикулумі.

Третій етап – визначення оптимальних дидактичних стратегій і технологій (викладання – навчання – оцінювання) щодо організації, керування і кореляції процесу поетапного формування визначених одиниць компетенцій. На етапі проектування і особливо вибору стратегій не тільки важливо, а й необхідно дотримуватися розумного (методично виправданого) і ефективного їх вибору, сполучуваності і дозування.

Четвертий (останній) етап передбачає вибір інструментів (засобів, методів, доказів) і критеріїв оцінювання результатів навчальної діяльності (викладання – навчання – оцінювання). Вплив оцінки на учня і ефективність самого процесу оцінювання обумовлені її обґрунтуванням і відповідністю певним критеріям і вимогам, особливо це стосується одиниць компетенцій, що вимагає постійної кореляції отриманих результатів з попереднім оцінюванням.

Схематично проектування крок за кроком можна зобразити так:

Навіщо роблю? Що я роблю? Чим я робитиму? Як робитиму? Який результат?

СКЛАДОВІ ТЕХНОЛОГІЇ УРОКУ

2.2. Довгострокове календарне планування

Під час розробки довгострокових дидактичних проєктів, варто дотримуватися таких етапів:

1. З'ясування взаємозв'язків між одиницями компетенцій і одиницями змісту.
1. Розподіл дидактичного матеріалу за одиницями вивчення (дидактичні одиниці);
2. Визначення послідовності вивчення одиниць змісту відповідно до окреслених одиниць компетенцій.

ЗРАЗОК

Назва навчального закладу _____

Підтверджено _____ Перевірено _____

Директор _____

Заст. директора _____

_____ 09.20 _____ 09.20 _____

Довгострокове календарне планування
з дисципліни «Українська мова та література»
20__ – 20__ навчальний рік _____ клас

Учитель _____ дидактична категорія _____

Обговорено на засіданні комісії «Мова та спілкування» _____

№ п/п	Одиниці компетенцій	Одиниці змісту	Кількість годин	Дата	Оцінювання (види і форми)	Примітки

У поданій таблиці дидактичні одиниці формулюються у вигляді окремих тем; одиниці компетенцій і змісту вносяться з курикулуму; кількість годин на кожну одиницю змісту також визначено в курикулумі, однак з огляду на досвід вчителя та рівень підготовки учнів може бути внесено корективи.

Вказівки щодо заповнення рубрик:

Одиниці компетенцій – записуються номери всіх одиниць компетенцій, передбачених курикулумом для даного модуля (наприклад, 1.1, 2.1, 3.1 тощо); за необхідності переписуються з курикулума.

Одиниці змісту – фіксується назва навчальної одиниці (розділу) відповідно до проєкту адміністрування дисципліни. **Вчитель інтегрує мовну, мовленнєву і літературну теми в одному уроці.**

Кількість годин – виписується з проєкту адміністрування дисципліни. Однак з огляду на досвід учителя та рівень підготовки учнів може бути внесено корективи.

Дата – фіксується календарна дата кожного уроку, з урахуванням структури навчального року та розкладу уроків.

Оцінювання – записи в цій рубриці повинні визначати уроки, на яких планується проводити: первинне оцінювання (ПО), поетапне формативне оцінювання (ПФО), сумативне оцінювання (СО). Форми оцінювання вибирає вчитель (тест, комплексний аналіз тексту, диктант, твір, есе, тематичні заліки, проекти тощо (див. курукулумні продукти).

У календарне планування можна включити рубрику «Види навчальної діяльності».

2.3. Короткострокове (поурочне) календарне планування

Дидактичне планування уроків – важлива складова навчального процесу: воно відображає заплановану взаємодію викладача та учнів протягом реального навчального часу. Дидактичний проект є обов’язковою частиною навчального процесу, інструментом реалізації вчителем педагогічних задач.

Для складання дидактичного проекту уроку подається приблизна схема, яка базується на чотирьох елементах:

- які вміння, ставлення та цінності будуть формуватися – одиниці компетенцій;
- чого ми плануємо досягти – цілі уроку;
- що необхідно для досягнення цілей – зміст та дидактичні стратегії (форми, методи, техніки, засоби навчання);
- як визначаємо ефективність навчання – стратегії оцінювання.

Поурочне планування складається з:

- вступної частини;
- дидактичного сценарію/ходу уроку.

Модель дидактичного проекту уроку містить такі компоненти:

Навчальний заклад _____

Клас _____ Дата _____ Вчитель _____

Тема уроку: _____

Мета :

Тип уроку:

Одиниці компетенцій : плануються за складовими 5 специфічних компетенцій:

Обладнання:

Планування за поданою схемою

Етапи уроку	Одиниці компетенції	Діяльність учителя	Діяльність учня	Дидактичні стратегії/види і форми робіт	Оцінювання

Вказівки щодо заповнення рубрик:

- **№ уроку** – вказується порядковий номер уроку в рамках навчальної одиниці.
- **Тема уроку** – вписується з довгострокового дидактичного проекту.
- **Тип уроку** – вказується відповідний тип уроку згідно з компетентнісним підходом:
 - Урок формування здібностей до здобуття нових знань.
 - Урок формування здібностей до розуміння/застосування знань.
 - Урок формування здібностей до аналізу-синтезу знань.
 - Урок оцінювання та корекції знань.
 - Урок загальнометодичної спрямованості (комбінований урок).

Поурочний план включає дату проведення уроку, його порядковий номер за тематичним планом; назву, тип уроку і його мету; структуру уроку; зміст уроку; методи роботи вчителя й учнів; навчальне обладнання і домашнє завдання.

Початок уроку

Організація інтерактивної участі учнів на уроці є важливою методичною проблемою. Вона не повинна забирати багато часу, тому учнів бажано залучати до навчально-пізнавальної діяльності з першої хвилини уроку. Для цього початок уроку має бути динамічним, давати учням заряд енергії, бадьорості, діловитості. Початок уроку має таку послідовність:

- взаємне вітання вчителя й учнів;
- перевірка відсутніх;
- перевірка зовнішнього стану приміщення;
- перевірка робочих місць та зовнішнього вигляду учнів;
- організація уваги.

Повідомлення теми, цілі й завдань уроку

Тему кожного уроку вчитель повідомляє на початку заняття або роботи над новим матеріалом. При цьому важливо чітко її сформулювати, визначити завдання уроку й основні питання, які учні мають засвоїти.

Мотивування вчителем навчально-пізнавальної діяльності учнів має відбуватися протягом всього уроку. Воно спрямоване на формування і розвиток в учнів широких інтересів, потреб у різноманітних знаннях, чітких життєвих перспектив, професійної орієнтації та самовдосконалення. Мотиви – це внутрішні імпульси, які спонукають учня до активної навчально-пізнавальної діяльності.

Пояснення матеріалу

Цей етап повинен відповідати таким вимогам: учитель має продумати своє місце в класі, щоб його було чути і видно всім учням; не ходити по класу; говорити голосно і чітко; темп розповіді має бути розміреним; мова доступною. При цьому важливо спиратися на попередній досвід учнів; виділяти істотне й головне в навчальному матеріалі; послідовно викладати тему; використовувати ілюстративний і демонстраційний матеріал.

Сприймання, осмислення і засвоєння нового матеріалу

Сприймання є першим етапом процесу засвоєння учнями нового матеріалу. Воно є найбільш успішним, якщо правильно поєднано виклад матеріалу, наочні посібники та самостійну роботу учнів. Осмислення знань – це заглиблення в суть явищ, процесів, які вивчаються. Воно передбачає насамперед розкриття внутрішніх закономірностей цих явищ. Основними методами такої роботи є аналіз і синтез, абстрагування і конкретизація, порівняння й узагальнення, моделювання, класифікація тощо.

Формування одиниць компетенцій

Разом із засвоєнням навчального матеріалу учні на основі знань засвоюють різноманітні навички та вміння та формують одиниці компетенцій. Основні компоненти формування компетенцій: розбір і засвоєння правил, які лежать в основі навичок; подолання труднощів під час набуття навичок; вдосконалення й автоматизація навичок; закріплення досягнутого рівня навичок та використання їх на практиці. Основним методом формування навичок є різноманітні вправи і завдання. Важливість повторювально-навчальної роботи зумовлена трьома причинами:

- 1) більш відповідальним ставленням учнів до підготовки до уроку, адже їхні знання обов'язково перевіряються;
- 2) актуалізацією знань учнів під час перевірки, що сприяє усвідомленню, поглибленню, систематизації та закріпленню навчального матеріалу;
- 3) спрямованістю повторення і перевірки знань на розвиток мовлення та мислення учнів; така робота має бути творчою і, водночас, спрямованою як на окремого учня, так і на весь клас. Можна застосувати індивідуальне усне опитування, фронтальне та інші види опитування з поурочним оцінюванням.

Підведення підсумків. Рефлексія

Підбиваючи підсумки уроку, вчитель коротко повідомляє цілі уроку і визначає, чи досягнуті вони, оцінює дисципліну як окремих учнів, так і всього класу.

Домашнє завдання

Методика передбачає чітку систему домашніх завдань; визначення і конкретизацію окремого домашнього завдання; визначення часу на ознайомлення з ним учнів; дохідливість домашнього завдання; інструктаж про його виконання. Під час планування домашнього завдання вчитель повинен враховувати рівень навчальної компетенції учнів та рекомендації Міністерства освіти, культури та досліджень щодо його дозування (Наказ №1249 від 22.08.2018 «Cu privire la aprobarea Instrucțiunii privind managementul temelor pentru acasă în învățământul primar, gimnazial și liceal»).

Модель дидактичного проекту уроку містить такі компоненти:

Клас _____ Дата _____ Вчитель _____

Тема уроку:

Мета:

1. Дати учням поняття про _____
2. Сформувати навички _____
3. Удосконалити вміння _____
4. Перевірити рівень знань, умінь і навичок _____
5. Закріпити знання учнів про _____

Тип уроку: (Урок засвоєння нових знань – Урок формування вмінь і навичок – Урок застосування отриманих умінь і навичок на практиці – Урок узагальнення та систематизації знань – Урок контролю і корекції знань, умінь і навичок; оцінювання навчальних досягнень – Урок повторення – Комбінований урок – Нестандартний урок – Інтегрований урок)

Одиниці компетенцій: (замість цільових настанов)

Обладнання:

ХІД УРОКУ:

№	Етапи уроку	Одиниці компетенцій	Зміст	Методи і прийоми	Оцінювання
1.	Організація класу, мотивація				
2.	Актуалізація знань				
3.	Інтерактивний етап				
4.	Робота над змістом твору				
5.	Закріплення				
6.	Рефлексія				
7.	Домашнє завдання				
8.	Завдання для учнів з ООП (якщо є такі учні)				

У цій таблиці дидактичні одиниці формулюються у вигляді окремих тем; одиниці компетенцій і одиниці змісту вносяться з курикулуму; кількість годин на кожну одиницю змісту визначено в курикулумі, однак з огляду на досвід вчителя та рівень підготовки учнів можуть бути внесені корективи.

Крім поурочного планування за наведеними схемами, низку уроків (особливо нетрадиційних) рекомендується розробляти детально, як сценарій проведення уроку.

III. МЕТОДОЛОГІЧНІ І ПРОЦЕСУАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ КУРИКУЛУМУ З ДИСЦИПЛІНИ «УКРАЇНСЬКА МОВА І ЛІТЕРАТУРА»

3.1. Логіка і принципи розробки дидактичних стратегій на основі нового Курикулуму

Інтегровані уроки української мови та літератури передбачають організацію навчальної та навчально-дослідницької роботи ліцеїстів на матеріалі художніх текстів. Така робота учнів ускладнюється: від спостереження над мовними засобами, вивчення їх стилістичної ролі у взірцевих літературних творах ліцеїсти переходять до складання власних текстів (переказів, творів, есе). Різноманітний текстовий матеріал може бути використаний як основа для творчих робіт учнів.

Інтегративний підхід на уроках української мови і літератури в X-XII класах має такі ознаки:

- предметні особливості української мови визначають слово як головний інструмент роботи з учнями, а значить, словесність – як основу інтегративного підходу;
- літературний матеріал є фундаментом, на основі якого реалізуються всі задачі, заплановані в рамках інтегративного підходу.

До сучасних педагогічних технологій належать:

- Предметно-орієнтовані технології
- Технології особистісно-зорієнтованого навчання
- Технології евристичного навчання
- Діалогові технології
- Ігрові технології
- Інформаційно-комунікаційні технології

Інтеграція є одним із продуктивних шляхів перетворення сучасної школи, усунення суперечностей між великим обсягом інформації та можливістю її засвоєння учнями. Саме вона сприяє подоланню фрагментарності та мозаїчності знань учнів, забезпечує оволодіння комплексними знаннями, системою універсальних людських цінностей, служить формуванню системно-цілісного погляду на світ.

Упровадження інтегрованих дисциплін спрямовано на формування специфічних компетенцій учнів, поглиблення їхніх знань, розвиток уваги, пам'яті, розширення пізнавальних інтересів, оволодіння навчальними та навчально-дослідницькими прийомами, забезпечення цілком нового психологічного клімату для учня і вчителя в процесі навчання.

Структура інтегрованих уроків збагачується активними формами роботи – діловими іграми, створенням проблемних ситуацій тощо. Такий методичний підхід дозволяє створити раціональну комплексну систему навчання, сприяє цілісному, якісному засвоєнню учнями фундаментальних знань, виявленню причинно-наслідкових зв'язків між навколишніми подіями та стандартними алгоритмічними структурами.

Ефективним для формування життєвої компетентності є *метод проектів*, який передбачає вирішення певної проблеми та орієнтується на самостійну дослідницьку діяльність учнів – індивідуальну, парну, групову. Практикувати підготовку міні-проектів ефективно на уроках вивчення значних за обсягом оглядових тем. Типи проектів найрізноманітніші: дослідницькі, творчі, ігрові, інформаційні, практично-організаційні тощо. Особливістю сучасного навчально-виховного процесу є широке використання мультимедійних засобів: створення комп'ютерної презентації, зокрема у програмі PowerPoint; складання опорних схем, таблиць.

Алгоритм підготовки до проведення уроків з використанням мультимедійних засобів навчання

- 1.** Перевірка наявності графічних, аудіо- та відеоматеріалів у довідковій літературі, в мережі Інтернету.
- 2.** Визначення типу уроку. Можливості та методичні варіанти застосування мультимедійних засобів навчання досить широкі. Вони можуть використовуватися на уроках будь-якого типу, у найрізноманітніших ситуаціях.
- 3.** Вибір форм навчальної діяльності:
 - фронтальна – пояснення або повторення навчального матеріалу на основі використання мультимедійних засобів з метою унаочнення;
 - колективно-індивідуальна – одночасна робота учнів над виконанням навчальних задач з метою закріплення навчального матеріалу (створення учнями власних проектів, складання тестів, робота в групах);
 - індивідуальна – визначення рівня навчальних досягнень та виконання навчальних задач, спрямованих на формування вмінь і навичок.
- 4.** Визначення провідного виду навчальної діяльності:
 - продуктивна діяльність, спрямована на формування нових знань;
 - продуктивно-репродуктивна діяльність, спрямована на формування компетенцій, актуалізацію та закріплення знань.
- 5.** Вибір відповідних демонстраційно-моделюючих засобів.
- 6.** Написання сценарію уроку з описанням змісту кожного слайду (звуковий супровід, графічне зображення, використання аудіо- та відеофрагментів, можливостей програми PowerPoint).

Мультимедійний супровід уроку повинен містити багатий фактичний та ілюстративний матеріал, який може бути використаний у навчальних цілях, мати чітке дидактичне призначення, педагогічну спрямованість, адекватно відповідати навчальній програмі й легко активізуватися на комп'ютері.

Мультимедійні уроки можна будувати за таким принципом:

1. Мотивація уроку.
2. Оголошення теми та очікуваних результатів уроку.
3. Основна частина уроку – опанування навчального матеріалу: робота з термінологією, багатий ілюстративний матеріал, невеликі текстові фрагменти, що містять навчальну інформацію. Учні можна об'єднувати у групи для роботи над певним проблемним питанням. Мультимедійні технології дозволяють не обмежуватися лише викладанням теоретичних засад, залишаючи багато часу для виконання практичних завдань.
4. Підбиття підсумків уроку.

Ефективним є використання на даному етапі роботи учнівських веб-сторінок, які створюються групою учнів протягом уроку.

Використання навчальних відеофільмів міцно ввійшло в практику роботи вчителів, накопичено багатий досвід використання відеоматеріалів на уроці. Педагогічна цінність відеофільмів полягає в тому, що вони дозволяють підвищити інтерес і увагу учнів до досліджуваного матеріалу, стимулюють активну розумову діяльність учнів і сприяють свідомому засвоєнню знань, створенню творчої атмосфери на уроці. Ефективність застосування відеофільмів у навчальному процесі визначається насамперед тим, наскільки він відповідає змісту заняття.

Загальна тривалість показу відеоматеріалу в ліцейських класах може складати 25-35 хвилин, якщо його опрацювання переноситься на індивідуальну домашню роботу і закріплюється на наступних уроках.

Дидактичні функції навчального відеоматеріалу:

- джерело нових знань;
- засіб узагальнення і систематизації знань;
- засіб ілюстрації навчального матеріалу;
- засіб для подальшої самостійної роботи (читання тексту підручника й порівняння його зі змістом фільму, складання стислого або розгорнутого плану, відтворення дикторського тексту під час повторного показу з вимкненим звуком, добір матеріалу для повідомлення, письмової роботи, проведення демонстраційних дослідів тощо);
- допоміжний засіб для контролю знань.

Сьогодні особлива увага повинна приділятися практичній і творчій складовим навчальної діяльності. У вимогах до рівня загальноосвітньої підготовки учнів актуалізується роль уміння здобувати інформацію з різних джерел, засвоювати, поповнювати та оцінювати її, застосовувати способи пізнавальної і творчої діяльності.

3.2. Дидактичні стратегії викладання-навчання-оцінювання, специфічні для дисципліни «Українська мова і література» для X-XII класів

У застосуванні тієї чи іншої дидактичної стратегії вчителю необхідно пам'ятати, що для інтегрованої дисципліни «Українська мова і література» вона повинна відповідати таким принципам:

- принцип комунікативної спрямованості процесу навчання і виховання
- принцип комплексного навчання (слухання, говоріння, читання, письмо)
- принцип поетапного розвитку формованої компетенції
- принцип «діалогу культур»
- принцип історико-літературної єдності у процесі вивчення художнього твору
- принцип єдності форми та змісту у процесі шкільного аналізу художнього тексту, твору

Серед великої кількості різноманітних дидактичних стратегій найбільш ефективними у формуванні специфічних компетенцій дисципліни «Українська мова і література» в ліцеї є:

- проблематизація навчання
- трансформування завдань
- створення проблемних ситуацій
- групова і колективна інтелектуальна діяльність
- ситуативна діяльність

Указані стратегії сприяють розвитку творчих та пізнавальних здібностей учнів, дозволяють вчителю раціонально використовувати фронтальну, групову та індивідуальну форми навчання і підвищують мотивацію навчання ліцеїстів.

Ефективним у ліцеї є **проблемне навчання**, яке передбачає різні точки зору, диспут, полеміку. Для диспуту обираються питання за змістом художнього твору чи особливостями творчості митця, актуальні для сучасності, наприклад: «Палагна – кат чи жертва?» (М. Коцюбинський «Тіні забутих предків»), «Чи зуміли вирватися брати Половці із «подвійного кола»?» (Ю. Яновський «Вершники»), «Любов Пузиря до землі – це благо чи зло?» (І. Карпенко-Карий «Хазяїн»).

Для ліцеїстів більш цікавими є **нестандартні уроки**, які сприяють формуванню духовного світу, загальнолюдських цінностей, що є складовими соціокультурної компетентності: урок-конференція («Павло Тичина. Збірка «Перемагать і жить»), урок-дискусія («Фінал «Лісової пісні» Лесі Українки – покарання чи прощення Лукаша?», «Пошуки щастя героями повісті М. Коцюбинського «Тіні забутих предків»), урок-портрет («Яскравий світ художнього слова Л. Костенко»).

Ефективним для формування життєвої компетентності є *метод проектів*, який передбачає вирішення певної проблеми та орієнтується на самостійну дослідницьку діяльність учнів – індивідуальну, парну, групову.

Сучасний інтегрований урок української мови та літератури – це явище поліфункціональне, багатоаспектне, яке характеризується використанням різних методів і прийомів, що зумовлюють систематичне і різнобічне збагачення особистості, що мають на меті забезпечити кожному учневі найсприятливіші умови для навчання і розвитку. Розвивальне навчання і виховання передбачає процес організації пошуку знань, де учень і вчитель є партнерами:

- починати з формулювання проблеми, задачі учнівського дослідження, направляти учнівський пошук продуманими питаннями;
- давати учням можливість обдумувати питання і завдання, радитись, висувати різні версії й обґрунтовувати їх, не пропускаючи без обговорювання помилкових тверджень;
- заохочувати творчість учнів словами «цікава думка», «хороше спостереження», «несподівана, оригінальна пропозиція», не вживаючи оціночних «правильно – неправильно»;
- застосовувати індивідуальний підхід, враховувати рівень навчальної компетентції учнів, їх схильності, можливості, зацікавлення.

На уроках української мови й літератури слід вивчати і творчо застосовувати нові методи, прийоми, форми організації навчальної діяльності, не боятися змін, працювати в новому режимі, експериментувати.

Шляхи формування специфічних компетенцій

Шляхи формування	Приклади
Соціокультурна компетенція	
1. Використання завдань різного рівня	Додатки
2. Розширення тематики творчих робіт та доповідей ліцеїстів	До теми «І. С. Нечуй-Левицький «Кайдашева сім'я»» 1. Проблема батьків та дітей у творі. 2. Молоде покоління Кайдашів. 3. Сімейні цінності для сучасного покоління. 4. «Кайдашева сім'я» – вершина таланту І. С. Нечуя-Левицького. 5. Національний колорит повісті І. С. Нечуя-Левицького «Кайдашева сім'я».
3. Створення проблемних ситуацій	До твору В. Стефаника «Камінний хрест» Чи є Іван сильною особистістю? Еміграція – це зрада чи необхідність, прагнення людини до самореалізації?

4. Організація групової роботи, створення груп змінного складу	<p>О. Гончар «Собор»: <i>створення груп за проблемами твору</i></p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Проблема збереження національної культури. 2. Проблема кар'єризму і пристосовництва. 3. Проблема батьків і дітей. 4. Проблема кохання. 5. Проблема екології. <p><i>Створення груп за іншим принципом:</i></p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Собор – витвір мистецтва. 2. Собор – мірило духовної чистоти 3. Собор – оберіг духовної спадщини. 4. «Собори душ бережимо».
5. Проведення аналогій	<ol style="list-style-type: none"> 1. Чому Олеся Гончара називають продовжувачем Олександра Довженка, Юрія Яновського? 2. Чому Василя Стуса називали «сучасним Шевченком»? 3. Що об'єднує Марусю Чурай і Мавку?
Комунікативна компетенція	
1. Висловлення власної думки, «відкритий мікрофон»	<p>Висловіть свої погляди щодо думки:</p> <p>«Література – підручник життя»</p> <p>«Що означає вислів «добре жити?»» (О. Коломієць «Дикий Ангел»)</p> <p>«У чому полягає планетарність мислення О. Гончара?»</p>
2. Дискусії	<p>«Чи можна прожити без пісні і без Рафаеля?» (О. Гончар «Собор»)</p> <p>«Платон Ангел – людина скупа чи заощадлива?» (О. Коломієць «Дикий Ангел»)</p> <p>«М. Коцюбинський «Intermezzo». Зрада народних інтересів чи перепочинок втомленої душі митця на лоні природи?»</p>
3. Рольові ігри	<p>Від імені письменника розкажіть про життєвий шлях (певний період життя, творчий шлях, причини написання твору). Від імені персонажів твору розкажіть про себе; про події, викладені у творі.</p> <p>Рольові ігри у роботі з текстом твору:</p> <ul style="list-style-type: none"> • шукач цитат; • спостерігач за рухом сюжету; • пошуковець; • шукач незвичайних слів; • ілюстратор; • протоколіст (проблематика).
4. Додержання мовного етикету та культури мови	<p>Висловіть аргументовано, з додержанням правил мовного етикету свої претензії до твору І. Франка «Перехресні стежки» («Мойсей»)</p>
5. Продовження думки	<p>До теми «М. Рильський. Лірика»</p> <p>«Вірші юного поета свідчили про...»</p> <p>«Ліричний герой ранньої лірики...»</p> <p>«Ранні поезії розкривають...»</p> <p>«Рильського цікавив образ поета, який ...»</p> <p>«Вірші Рильського вражають мене... викликають у мене... заставляють замислитися ...»</p>

6. Робота з термінами	1. До характеристики театру ХІХ ст. виберіть відповідний термін і поясніть його значення: <ul style="list-style-type: none"> • етнографічно-побутовий; • мелодраматичний; • реалістичний; • музично-драматичний; • народницький; • розважально-сентиментальний.
7. Коментування висловів	Л. Костенко. Як ви розумієте афоризми з творів поетеси: «Коли в людини є народ, тоді вона уже людина», «Небосхил для людини – якраз відповідна стеля», «Що таке життя? Чи те, що переждалось? Чи те, що відбулось?», «Усе іде, але не все минає над берегами вічної ріки», «Шукайте цензора в собі», «Все не стабільно. Все стабільно». З поезії М. Рильського випишіть афоризми, які б ви могли взяти в життєву дорогу.

Прийоми інтерактивного навчання на уроках «Української мови і літератури» в Х-ХІІ класах

1. Прийом «Сінквейн» («сенкан») та приклади його застосування

Сінквейн – п'ятирядкова віршована форма, що виникла в Росії на початку ХХ ст. під впливом японської поезії. Це швидкий і потужний спосіб аналізу, синтезу і узагальнення понять. Використовуючи сенкан, учитель розвиває критичне мислення учня, здатність розкривати складні ідеї та почуття у декількох словах. Учні при цьому навчаються помірковано використовувати поняття і висловлювати своє ставлення до поставленої проблеми, використовуючи всього п'ять рядків.

Формула складання сенкану: Тема (іменник). Опис (два прикметники). Дія (три слова). Ставлення (фраза – чотири слова). Перефразування сутності (одне слово). Таку формулу можна застосувати на різних етапах уроку, при вивченні нових термінів та понять, характеристиці героїв, предметів тощо.

Наприклад, на заключному етапі уроку в Х-му класі «І. Франко. Поетична збірка «Зів'яле листя»: «Безмежнеє поле...», «Ой ти, дівчино, з горіха зерня», «Чого являешся мені...»».

Кохання. Казкове й недосяжне. Приходить, окрилює, втікає. Утримати його уміють одиниці. Мрія. **Кохання.** Нерозділене, жорстоке. Калічить, мучить, убиває. Влада над люблячими тільки любов. Ненависть.

2. Прийом «Гронування»

Гронування (асоціативний куш, «бенгальський вогник») є стратегією, яка спонукає учнів думати вільно та відкрито з певної теми. Вона націлена передусім на стимулювання мислення учнів.

Етапи гронування дуже прості та добре запам'ятовуються.

1. Напишіть центральне слово або фразу посередині аркушу паперу чи на дошці.
2. Починайте записувати слова чи фрази, які спадають на думку з обраної теми.
3. Коли всі ідеї записані, встановіть, де це можливо, зв'язки між словами чи поняттями.
4. Напишіть стільки ідей, скільки дозволить час або поки вони не будуть вичерпані.
5. Складіть речення із словосполученнями або окремими словами.
6. Використовуючи гроно, напишіть (чи складіть усно) твір чи вірш (сенкан).

Приклад 1. І. Франко Збірка «Зів'яле листя».

1. Складання асоціативного гроно на етапі емоційної готовності до уроку.

любов тривога пристрасть
 мука страждання **КОХАННЯ** ніжність радість
 почуття зачарування взаємодвіра
 надія туга вразливість нерозділене взаємне

2. Використавши гроно, учні пишуть есе «Що таке кохання»

Приклад 2. Ділові папери

Застосування методу гронування на етапі актуалізації опорних знань та умінь.

1. Бесіда. Якими якостями, на вашу думку, повинна володіти ділова людина?
2. Складання асоціативного гроно.

фахівець грамотна
 вміє вислухати ерудит активна
 комунікабельна **ДІЛОВА ЛЮДИНА** зібрана
 пунктуальна розумна моральна
 толерантна швидко приймає конструктивне рішення
 стримана креативна (творча)

3. Бесіда. У які дві групи можна об'єднати названі вами характеристики? (ділові якості, духовні якості).
4. Використавши гроно, продовжте речення «Ділова людина – це...» або «Діловою вважають людину ...»

3. Лінгвістична задача

Приклад 1. Які слова переважають у тексті? Що ви про них знаєте? Запишіть текст літературною мовою.

Марійка закінчила мазати хату і сіла віддихнути. Неїна сестра поралася в хаті. Вона вже помила підлогу і застелила стіл цегловою партовиною. А на кухні мама варила драгли, бульби, беці. Завтра в селі празник.

Приклад 2. Уявіть, що ви вчитель української мови. Поясніть своїм учням, у чому суть допущених ними помилок:

Я захоплююсь і часто слухаю сучасну українську естраду.

На ювілей дідуся з'їхалось багато родичів та внуків.

На полях, дахах будинків та садках лежить сніг.
Багато дослідників та науковців зверталися до цієї проблеми.
Ми пишаємося, гордимся і вивчаємо народні звичаї та традиції.

4. Літературний макродиктант

1. Тема служіння митця народів (Леся Українка «Давня казка»).
2. Трагедія переселення галицьких селян у Канаду (В. Стефаник «Камінний хрест»).
3. Розкриття споконвічного прагнення селянина бути господарем на землі (О. Кобилянська «Земля»).
4. Відображення міфологічного світовідчуття й світосприйняття гуцулів (М. Коцюбинський «Тіні забутих предків»).
5. Боротьба за вільне, красиве, духовно багате життя проти дрібновласницької бездуховності (Леся Українка «Лісова пісня»).

5. «Незакінчене речення»: дає можливість учням висловити власні думки та ідеї, коротко, переконливо, порівнюючи їх з іншими. Цей метод дає можливість опитати багатьох учнів. Вивчаючи новелу «Подвійне коло» за романом Ю. Яновського «Вершники», закінчити речення:

«Родина для мене» – це:....:

- тиха гавань, куди я можу завжди прийти;
- люди, які мене люблять і розуміють;
- мій дім, де я можу бути самим собою;
- рідні й найближчі люди;
- зв'язок поколінь від бабусі до онучки, від дідуся до онука.

6. Порівняльний аналіз мовних засобів дозволяє визначити стилістичні особливості художніх творів різних письменників. Так, зіставлення портретних описів показує, що І. Нечуй-Левицький надає перевагу кольористичним означенням-прикметникам (*чорна шапка, чорне, волосся, але біла свита, червоний пояс*), що створює контрасти, характерні для фольклорних творів. У Панаса Мирного спостерігається вже інший підхід до створення портрета: *«Небагатого роду! – казала проста свита..., – та чепурної вдачі, – обмовляла чиста, біла, на грудях вишивана сорочка... висока сива шапка... натякала про парубоцьку вдачу»*, що загострює акцент на соціальній характеристиці. А розгорнене порівняння *«дуже палкий погляд, бистрий, як блискавка, яким світилася якась незвичайна сміливість і духовна міць»* дозволяє розкрити психологію героя.

7. «Щоденник подвійних записів». На уроці української літератури в XI класі під час вивчення повісті М. Коцюбинського «Тіні забутих предків» можна використовувати такий прийом для того, щоб проіннятися неймовірною красою природи, гір та коханням, яке виникло між головними персонажами твору.

Зразок запису

Фрагменти із тексту	Коментарі (враження)
1. Світ здавався йому казкою, «повною чудес, таємничою, цікавою і страшною».	Як добре, що були такі люди,які любили і обожнювали природу! Заздрю їм.
2. Ледь живого на другий день знайшли його пастухи.	Таких людей ,як Іван ,зараз дуже мало. Як добре це.
3. Поезія Іванових мелодій спліталася з летючими віршами Маріччиних коломинок. Вони покохали один одного.	Заздрю їхньому коханню!
4. Це була чарівна музика рідної природи...	Як же хочеться бути хоч іноді серед цієї дивної природи.

8. Прийом Інфографіка (у перекладі з латини – інформування, роз’яснення, виклад + пишу) – спосіб подання інформації, даних і знань графічними зображеннями. Інфографіка – це поєднання тексту і графіки (малюнок, фото) для зручнішого сприймання інформації. Це – текстово-графічний спосіб передачі інформації. Завдяки інфографіці навіть складні дані засвоюються легко і швидко. Інфографіка – тренд, котрий успішно увійшов у світ інформації, це – концентрат інформації з використанням карт, схем, навчальних картин, відео- та аудіокоментарів в електронному варіанті.

Провідною метою застосування інфографіки є досягнення більш глибокого осмислення навчального матеріалу, образне сприйняття, посилення емоційного впливу літератури на особистість учня, його «занурення» в досліджувану епоху. Це відбувається за рахунок використання карт, схем, навчальних картин, відео- та аудіокоментарів, представлених в електронному варіанті.

Елементи інфографіки можна застосовувати на різних етапах уроку:

Актуалізація опорних знань:

- Використовуючи інфографіку, складіть повідомлення про історію написання, проблематику й сюжет роману... (робота в групах).
- Складіть ланцюжок основних подій літературного твору, історичної події тощо.
- Словесне малювання.
- Упізнайте героя (подію, місцевість), схарактеризуйте їх (робота в парах або групах).

Вивчення нового матеріалу:

- міні-проект (робота в групах). Учням пропонують розглянути фрагмент інфографіки за певною темою (наприклад, «Доба червоного ренесансу»), опрацювати теоретичний матеріал підручника саме за цим фрагментом, доповнити наданий матеріал відомостями з інших джерел інформації (Інтернету) та підготувати повідомлення для своїх однокласників. За 25-30 хвилин розробляється міні-проект «Світове мистецтво й червоний ренесанс».

Завдання при роботі з інфографікою:

- Знайти в інфографіці 5-10 цікавих фактів.
- Перевірити деякі з них на істинність, спробувавши знайти їх підтвердження в інших джерелах.
- Написати невелике резюме наведеної в зображенні інформації.
- Зробити стислу усну презентацію, використовуючи інфографіку.
- Скласти тест за наведеною інформацією для перевірки розуміння інфографіки.

9. Прийом «Склади запитання до тексту»

Розпочинаючи роботу з текстом, поставити перед учнями завдання: скласти запитання. В залежності від рівня навчальної компетенції учнів, питання можуть бути репродуктивного, поширювального й розвивального характеру. Підсумком є конкурс на найцікавіше запитання.

3.3. Стратегії та інструменти оцінювання результатів навчання

Згідно з актуальними освітніми тенденціями оцінювання сприймається як процес, як функція та як продукт (В. Гуцу). Воно має бути зрозумілим всім учасникам навчального процесу, бути гнучким, багатоінструментальним, психологічно комфортним.

Головна мета оцінювання шкільних результатів – визначення ступеня досягнення учнями навчальних результатів та рівня розвитку навчальних компетенцій на підставі державних стандартів.

Для визначення ступеня досягнень учнів вчителі повинні використовувати такі види оцінювання: **первинне/діагностичне, формативне/поточне та сумативне/підсумкове.**

Первинне оцінювання традиційно здійснюється на початку навчального року з метою фіксування початкового рівня підготовки учня, діагностики раніше отриманих результатів з дисципліни, визначення ступеню сформованості компетенцій, пов'язаних з майбутньою діяльністю і необхідних для забезпечення успішності учнів у новому навчальному році.

Метою первинного/діагностичного оцінювання є отримання інформації про те, на якому рівні знаходиться учень стосовно цілей навчання на початку вивчення розділу чи теми з дисципліни.

Можливі форми контролю: тестування, контрольна робота тощо.

Формативне/поточне оцінювання – це вид оцінювання, яке проводиться під час повсякденної роботи в класі, воно є поточним показником успішності учнів, забезпечує зворотний зв'язок між учнем і вчителем, дозволяє вдосконалювати освітній процес. Це систематична перевірка і оцінювання навчальних результатів учня (продуктів) за конкретними темами.

Метою формативного оцінювання є коректування діяльності учителя й учнів у процесі навчання для покращення навчальних результатів.

Можливі форми контролю: тестування, контрольна робота, есе, письмовий коментар, презентація, портфоліо тощо.

Сумативне/підсумкове оцінювання спрямовано на визначення відповідності заявленим результатам навчання і компетенцій учня, встановленим стандартами навчання на основі балів.

Мета сумативного оцінювання – визначення рівня досягнень учнів у відповідності з стандартами навчання. Його можна проводити після вивчення тематичного розділу, протягом семестру, у кінці семестру і навчального року.

Основною формою сумативного оцінювання є *тестування*. Саме тестування проводиться на національному випускному екзамені за курс ліцейської освіти як найбільш стандартизований та валідний і надійний метод кількісного й якісного виміру/перевірки знань і умінь учнів, ступеню сформованості їхніх компетенцій.

Запропонована у курикулумі кількість годин, відведених для первинного, формативного та сумативного оцінювання та їх аналіз, є орієнтовною.

Організація контролю та оцінювання навчальних досягнень ліцеїстів має відповідати основним педагогічним вимогам:

- систематичність і регулярність здійснення контролю знань як кожного окремого учня, так і класу в цілому;
- використання контролю в інтересах всіх учнів та з метою їх навчання, виховання і розвитку;
- всебічність контролю, що передбачає як контроль засвоєння знань, так і сформованість необхідних умінь і навичок;
- об'єктивність, пов'язана із створенням під час контролю рівних для всіх учнів умов, що підтверджується розумінням учнів і прийняттям ними форми контролю і виставленої оцінки;
- оптимальність контролю, який має бути так організований, щоб за мінімальний час за допомогою достатньої кількості перевірних завдань можна було б виявити знання у більшості учнів.

Об'єктивність контролю полягає у запобіганні вчителем суб'єктивних і помилкових оцінних суджень, які не відображають реальних досягнень учнів у навчанні.

Об'єктивність контролю залежить від багатьох умов, найсуттєвішими серед яких є:

- а) чітке визначення загальних і конкретних цілей оволодіння учнями всіма компонентами змісту навчального предмета;
- б) наявність вимог до навчальних досягнень учнів з кожного предмета;
- в) обґрунтоване виділення об'єктів контролю (перевірки й оцінювання);
- г) адекватність цілей, змісту і способів перевірки вимогам навчальних програм та методик;

г) застосування науково обґрунтованих критеріїв оцінювання навчальних досягнень.

Для перевірки рівня засвоєння учнями знань, сформованості вмій і навичок розроблено методи контролю і самоконтролю. Серед методів контролю виокремлюють спостереження за різними видами діяльності учнів на уроці, усна перевірка, письмова перевірка, контрольні та самостійні роботи, твори, домашні завдання, графічна перевірка, перевірка практикою, тестова перевірка.

Методи усного контролю. До них належать фронтальне та індивідуальне опитування. Під час фронтального опитування вчитель пропонує серію логічно пов'язаних між собою запитань для учнів усього класу. У процесі індивідуального опитування учень має змогу самостійно висловлювати свої думки, корегувати їх і доповнювати. Ефективність методів усного контролю залежить від ретельної підготовки вчителя, чіткості формулювання запитань (зрозумілості, лаконічності) і ступеня їх проблемності.

Спостереження за навчальною діяльністю учнів. Як метод контролю його виокремлюють умовно, бо спостереження органічно належить до всіх методів навчання і контролю, адже вчитель завжди фіксує ступінь уважності учня, рівень його мислення, культуру поведінки, ставлення до предмета.

Методи письмового контролю. Вони спрямовані на аналіз письмового матеріалу, визначення характеру допущених учнями помилок і способів їх подолання. Найпоширенішими є такі методи письмового контролю: контрольні роботи, твори, диктанти, письмові заліки, контрольні тестові роботи програмованого типу (перелік запитань і можливі варіанти відповідей).

Тестова перевірка знань. Цей метод забезпечує об'єктивне вимірювання обсягу й якості засвоєння учнями конкретних знань, умінь і навичок, але не здібностей. Слово «тест» (англ. test) означає випробування, перевірку. Основні вимоги до тестів полягають у тому, що вони мають бути короткотривалими, однозначними, відносно короткими, інформативними, зручними, стандартними; відповідати цілям навчання, виховання і розвитку учня.

Метод самоконтролю. Він спрямований на формування вміння усвідомлено регулювати власну навчальну діяльність, удосконалювати її, запобігати помилок і неточностей. Важливими засобами формування в учнів умінь самоконтролю є усвідомлення правильності операцій і дій, складання плану відповідей, переказ основних думок, робота з контрольними запитаннями, контроль з боку вчителя, самооцінювання (критичне ставлення учня до своїх здібностей і можливостей та об'єктивне оцінювання власних успіхів у навчанні).

Цілевизначення (самооцінювання)

Я повинен знати: поняття _____

види _____

порядок _____

правила _____

Я повинен вміти: розпізнавати _____

визначати види _____

правильно _____

робити _____

Мета оцінювання в X-XII класах – це контроль процесу формування і розвитку системи компетенцій, стимулювання навчальної діяльності учнів, формування у них прагнення до самоосвіти.

ЗАГАЛЬНІ ВИСНОВКИ

Освіта XXI століття – це освіта для людини. Її стрижень – розвивальна, культурологічна домінанта, виховання відповідальної особистості, яка здатна до самоосвіти і саморозвитку, вміє використовувати набуті знання і вміння для творчого розв’язання проблем, критично мислити, опрацьовувати різноманітну інформацію, прагне змінити на краще своє життя і життя своєї країни.

Реформа Курикулуму 2019 року видання передбачає пріоритетними такі провідні підходи:

- *аксіологічний підхід*, особливо необхідний під час девальвації та оновлення людських цінностей;
- *телеологічний підхід*, який полягає у відповідності мети до результатів навчання в умовах суспільства, яке потребує системних знань;
- формування *культурних, міжкультурних та полікультурних компетенцій* у час глобалізації та інтернаціоналізації;
- *формування/самоформування особистості учня* в епоху різноманітних кризових явищ.

Гуманізація освіти передбачає перегляд технологій і змісту навчання і виховання, зміну структур різних навчальних закладів. Подібний підхід сприяє формуванню людини, яка зможе самостійно розвиватися, вдосконалювати свої творчі та розумові здібності. Це створення певних умов, які спрямовані на розкриття й вдосконалення здібностей учнів. Вони допомагають формувати позитивну самореалізацію. В основі підходу лежить повага до людини, віра в нього, взаємини з іншими людьми, комфортність існування в соціальному середовищі.

У викладанні навчальної дисципліни *Українська мова і література в ліцейських класах* провідними є **інтегративний та текстоцентричний підходи**.

Рідна мова повинна вивчатися на матеріалі художньої літератури, а сама література як словесне мистецтво повинна вивчатися через мову, на якій створено текст.

Текст як основна *інтегральна* одиниця допомагає учням збагачувати словниковий запас, вдосконалювати власне мовлення, розширювати світосприймання.

Художній текст носить, крім комунікативної, ще й естетичну спрямованість, є зразком писемної мови. Він допомагає учням зрозуміти естетичну цінність мовних явищ, розвиває лінгвістичну і літературну компетентності.

Зміст дисципліни *Українська мова і література* в ліцейських класах спрямовано на **формування ключових компетенцій**. Формуванню компетенцій сприяє застосування творчих та диференційованих завдань, створення проблемних ситуацій і мотивація навчальної діяльності, проведення нестандартних уроків, використання інноваційних технологій, інтерактивних методів та прийомів навчання тощо. Учні навчаються адаптуватися до змін у суспільстві, реалізовувати свій творчий потенціал, постійно вдосконалюватися та формувати власну думку.

Специфічні компетенції навчальної дисципліни виводяться з трансдисциплінарних та ключових\трансверсальних компетенцій і передають інтегровану систему знань, умінь, навичок та ціннісних ставлень, які слід розвивати протягом всього ліцейського циклу в рамках навчання дисципліни. **Одиниці компетенцій** – це складові компетенцій. Вони відображають ті знання, вміння та ціннісні ставлення, які повинні сформуватися у ліцеїстів під час вивчення конкретних тем з української мови та літератури. Їх засвоєння – умова для формування специфічних компетенцій.

Курикулум націлює на колективне, групове, індивідуальне навчання, самонавчання, самоконтроль і самооцінювання, навчання у співпраці, коли вчитель і учні – рівноправні суб'єкти пізнавальної діяльності. Завдання спонукають учнів займати активну позицію у процесі навчання, моделювати життєві ситуації.

Гід з упровадження курикулуму з української мови та літератури адресовано вчителю-словеснику з метою підтримки і допомоги у викладанні навчальної дисципліни в X-XII класах, зміст якої зорієнтовано на збереження рідної мови і культури, виховання толерантності та інших європейських цінностей.

Сьогодні перед учителем української мови та літератури постає нелегке запитання: як зробити, щоб урок був радісним і цікавим для учнів, щоб розкрив творчий потенціал особистості, поставив у ситуацію морального вибору і прийняття самостійного рішення? Цього можна досягти лише за умови, коли учитель-словесник знайде шляхи найефективнішого досягнення мети навчання та прийомів оптимізації навчального процесу, змінивши сам підхід до здобуття знань з мови та літератури. Імовірно, що саме інтерактивні технології навчання є нині найефективнішими. Інноваційний підхід забезпечує позитивну мотивацію здобуття знань, активне функціонування інтелектуальних та вольових сфер, дає відчуття потреби у самоосвіті, формує стійкий інтерес до дисципліни, сприяє розвитку самостійної творчої особистості. Вчитель має перейматися ефективністю власної та учнівської співпраці й шукати складові успішної взаємодії.

Бібліографія

1. *Cadrul de referință al curriculumului național*, aprobat prin Ordinul Ministerului Educației, Culturii și Cercetării nr. 432 din 29 mai 2017.
2. *Codul Educației al Republicii Moldova*, modificat LP138 din 17.06.16, MO184-192/01.07.16 art.401, intrat în vigoare 01.07.16.
3. *Concepția educației în Republica Moldova*, 2000.
4. *Convenția cu privire la Drepturile Copilului*, ratificată de Parlamentul Republicii Moldova în 1990 și intrată în vigoare în 1993.
5. *Curriculum școlar, clasele I-IV*. Chișinău: ME, 2010.
6. *ISCED – Clasificarea Internațională Standard a Educației*, UNESCO, 2011.
7. *Hotărârea Guvernului nr. 727 din 16.06.2003 despre „Aprobarea strategiei naționale privind protecția copilului și a familiei”*.
8. Guțu V. *Cadrul de referință al Curriculumului Național*, Ch.: Știința, 2007.
9. *Legea Republicii Moldova cu privire la Drepturile Copilului*, nr. 338-XIII din 15 decembrie 1994.
10. *Programul de modernizare a sistemului de învățământ din Republica Moldova*, aprobat prin Hotărârea de Guvern nr. 863 din 26 august 2005.
11. *Standarde de eficiență a învățării*, Ministerul Educației al Republicii Moldova, 2012.
12. *Strategia de dezvoltare a educației pentru anii 2014-2020 „Educația 2020”*, publicat: 21.11.2014 în Monitorul Oficial Nr. 345-351; art. Nr. 1014.
13. *Strategia intersectorială de dezvoltare a abilităților și competențelor parentale pentru anii 2016-2022*, MECC, publicat: 07.10.2016 în Monitorul Oficial Nr. 347-352, art. Nr. 1198.
14. *Strategia Moldova Digitală 2020*, publicată: 08.11.2013 în Monitorul Oficial Nr. 252-257, art. Nr. 963.
15. *Strategia Națională Educație pentru toți*, publicată: 15.04.2003 în Monitorul Oficial Nr. 070, art. Nr. 441.
16. Основы национального куррикулума/V. Guțu, trad. din lb. rom. A. Curacițchi, Ch.: Lyceum, 2017.

Дослідження/доповіді

17. Bucun, N.; Guțu, Vl.; Ghicov, A. [et al.] *Evaluarea curriculumului școlar. Ghid metodologic*. Chișinău: IȘE, 2017.

Спеціальна література

18. Cartaleanu, T.; Cosovan O. ș.a. *Formarea de competențe prin strategii didactice interactive*, Chișinău, C. E. Pro didactica, 2008.

19. Ciolan, L. *Dincolo de discipline. Ghid pentru învățarea integrată/crosscurriculară*. Editura Humanitas Educațional, București, 2003.
20. Ciolan, L. *Învățarea integrată*. Editura Polirom, Iași, 2008.
21. Darling-Hammond, L., Ancess, J., Falk, B. *Authentic Assessment in Action. Studies of School and Students at Work*, Teachers College Press, Columbia University, 1995.
22. Gagné, R.M. *Condițiile învățării*, EDP, București, 1975.
23. Guțu V. *Curriculum educațional*. Chișinău: CEP USM, 2014.
24. Guțu, Vl. (coord.), Chicu, V., Dandara, O., [et. al.]. *Psihopedagogia centrată pe copil*. Chișinău: CEP USM, 2008.
25. Joița E. (coord.), *Profesorul și alternativa constructivistă a instruirii*. Editura Universitaria, Craiova, 2007.
26. Mihăescu, M.; Dulman, A.; Mihai, C. *Activități transdisciplinare. Ghid pentru învățători*. Editura Radical, București, 2004.
27. Oprea C.L. *Strategii didactice interactive*. București: Editura Didactică și Pedagogică, 2006.
28. Peretti, A.; Legrand, J-A.; Boniface, J. *Tehnici de comunicare*, Polirom, Iași; 2001.
29. Pogolșa L., Bucun N. [et al]. *Monitorizarea procesului de implementare a curriculumului școlar*. /Pogolșa L., Bucun N. [et al], Chișinău, 2011.
30. Stelle, J., Meredith, K., Temple, C. *Învățarea prin cooperare, Ghidul nr. V*. Chișinău: C.E. Pro Didactica, 1998.
31. Temple, C. *Critical thinking in cross-curricular approach*, Open Society Institute – New York, RWCT, 2001.
32. Артемова Л.В *Педагогика і методика вищої школи: Навчально-методичний посібник: Інтерактивні технології в курсах навчальних дисциплін*. – Київ : Кондор, 2008. - 272, с.
33. Баханов К.О. *Інноваційні системи, технології та моделі навчання в школі: Монографія*. - Запоріжжя: Просвіта, 2000. - 160 с.

Література за навчальною дисципліною

34. Курикулум «Українська мова і літературне читання» для 10-12 класів. – Chișinău: Lyceum, 2010.
35. Белякова Е. Г. *Социокультурное информационное пространство в контексте проблемы формирования личности*//Вестник ТюмГУ. Серия «Педагогика. Психология. Философия», 2010.
36. Белкіна О.В. *Критичне мислення вчителя як передумова його розвитку в учнів*//Формування гуманістичного світогляду вчителя : Матеріали Всеукраїнської наук.-практ. конф./Уманський держ. педагог. ун-т. ім. П. Тичини. – Київ: Наук. світ, 2001.
37. Бишова Т.В. *Інтегровані уроки*. – Київ: Шкільний світ, 2011.- 112с.

38. Біляєв О. *Інтегровані уроки рідної мови*//Дивослово. – 2003. – № 5.- С.6-10.
39. Бондаренко Ю. *Взаємодія філософсько-історичних та культурологічних підходів до вивчення літератури*//Українська мова і література в школі, 2006, № 5, с.50-54.
40. Бондаренко Ю. *Формування історичного мислення школярів під час аналізу мови художніх творів*//Українська мова і література в школі, 2005, № 8, с.30-34.
41. Варзацька Л.О. *Типи інтегрованих уроків мови та мовлення*. – 1996. - №6.
42. Вердіна С.В., Панченко А.Г. *Секрети педагогічної майстерності*. Уроки для вчителя. – Харків: Вид. група «Основа»,2008.-111с.
43. Вовковінська Н.В. *Інформатизація середньої освіти: програмні засоби, технології, досвід, перспективи*. – Київ: Педагогічна думка, 2003. – 272 с.
44. Воробцова В.В. *Використання інформаційних технологій навчання на уроках української мови та літератури*//Народна освіта. – 2007. – Випуск 2. – <http://www.narodnaosvita.kiev.ua>.
45. Ворожейкіна О.М. *Сто цікавих ідей для проведення уроку*. – Харків: Вид. група «Основа», 2011.- 287с
46. Гін А.О. *Прийоми педагогічної техніки: Вільний вибір. Відкритість. Діяльність. Зворотний зв'язок. Ідеальність: посібник для вчителів*. – Луганськ, 2004.- 84с.
47. Горностай П. *Рольова компетентність як умова гармонійності життєвого світу особистості*//Психологічні перспективи. – 2004. – Вип. 6.
48. Гуцул З.Б. *Текстоцентричні технології на уроках словесності*//Вивчаємо українську мову та літературу. - №8 (84) березень 2006.
49. Гудзик І.П. *Мовленнєве спрямування курсу української мови та критерії оцінювання досягнень учнів 5-11 класів*//Рідні джерела, 2001, №1.
50. Дачківська І.М. *Інноваційні педагогічні технології: Навч. посібник*. – Київ: Академвидав, 2004.
51. Донченко Т. *Формування в учнів поняття про типи мовлення і типологічну структуру тексту*//Дивослово, 2004, № 4. С. 23-25.
52. Житник Б.О. *Методичний poradник. Форми й методи навчання*. – Харків: Вид. група «Основа»,2005
53. Занюк С. *Поняття компетентності в контексті саморозвитку особистості: [Аналіз пробл.]*//Психолог. перспективи. – 2003. – Вип. 4. – С.107-112.
54. Когут О. І. *Інноваційні технології навчання української мови і літератури*. – Тернопіль.: «Астон», 2005.
55. Косенко Н. *Опорні схеми для аналізу літературних творів*//Дивослово. – 2001.- №4.- с.55.
56. Кучеренко І. А. *Теоретичні і методичні засади сучасного уроку в основній школі*. Херсонський педагогічний інститут, 2015.

57. Мещерякова М.І. *Українська література у схемах і таблицях. 5-11 класи*: Навчальний посібник. – Харків, 2005 р. – 92 с.
58. Овчарук О. *Ключові компетентності: європейське бачення*//Метод проектів: традиції, перспективи, життєві результати: Практико-зорієнтований збірник. – Київ: Видавництво «Департамент», 2003.
59. Пахаренко В. *Художнє слово: Порадник для вчителів української літератури: Схема аналізу ліричного твору*//Українська мова та література. – 2001. - № 29-32.
60. Пилипенко В., Коваленко О. *Особистісно-орієнтовані технології у школі*. – Харків: Вид. група «Основа»,2007.
61. *Схема аналізу епічного і драматичного твору*//Українська мова та література. – 2001. - № 29-32.
62. Федоренко В.Л. *Мовні цікавинки. Нестандартні дидактичні матеріали*/ В.Л. Федоренко. - Харків: Вид. група «Основа»,2006. – 320с.
63. Хорошковська О. *Теоретико-методичні засади навчання української мови і мовлення у школах I ступеня з мовами викладання національних меншин України*. – Київ: Педагогічна думка, 2012.
64. Щербина В.І. *Інтерактивні технології на уроках української мови та літератури*. – Харків, 2005.

ДОДАТКИ

Конструктор уроку допоможе використати певні форми та методи на різних етапах уроку.

Етапи уроку	Форми і методи організації діяльності					
	Автотест	Так – ні	Початкове опитування	Світлофор	Взаємоопитування	
Початок уроку (виклик)	Куточки	Постановка проблеми	Необхідно знати/знаю/ повинен пізнати	Асоціації	Пропонування гіпотез	
	Мозковий штурм	Ланцюжок				
Керування процесом вивчення нового матеріалу. Формування знань, умінь, навичок	Спостереження	Експеримент	Незакінчене речення	Моделювання	Акваріум	
	Проблемний діалог	Пошуковий/ евристичний засіб	Метод нестандартних ситуацій	Робота за алгоритмом	Дослідження випадків	
	Дискусія	Колаж	Робота з текстом	Взаємонавчання	Дидактична гра	
	Банк ідей	Куб	Мозаїка	Заповнення таблиць	Навчачи – учусь	
	Графічний метод	Круглий стіл	Змістові ланцюжки	Демонстрація	Тренувальний тест	
	Прес-конференція	Діаграма Вена	Галерея	Круглий стіл	Аукціон ідей	
Закріплення системи компетенцій	Взаємонавчання	Мозаїка	Метод нестандартних ситуацій	Ділова гра «Точка зору»	Перепишу параграф по-своєму	
	Так – ні	Знайди помилку	Мозковий штурм	Змістові ланцюжки	Вправи	
	Розробка проектів	Захист проектів	Самотестування	Двобій	Навчачи – учусь	
	Шпарталка	Синтез думок	Заповнення таблиць			
Рефлексія	Рольові ігри	Змістові ланцюжки	Метод нестандартних ситуацій	Гра «Протиріччя»	Повторення з розширенням	
	Передаю слово	Прес-конференція	Бліц – опитування	Постер/колаж	Заповнення таблиць	
	Перехрещення тем	Зразкова відповідь	Діаграма Вена	Світлофор		
Домашнє завдання	Завдання масивом	Завдання різного рівня	Попереджуче завдання	Складання запитань за темою	Презентація теми	
	Заповнення схем	Групове завдання	Проектування	Обери сам		

Диференціація видів завдань за рівнями навчальної компетенції

Репродуктивний	Дослідницький	Творчий
Дати визначення, пояснити терміни Скласти/модифікувати речення за темою Розрізнити стиль Виділити частини і ключові слова Знайти художні засоби Скласти цитатну характеристику персонажа Переказати уривок, епізод Відтворити біографію, твір, навчальну статтю	Прочитати текст на мікрорівні, макрорівні Ідейно-художній аналіз твору (проблемний, пообразний) Знайти спільне й відмінне (порівняльний аналіз) Встановити причинно-наслідкові зв'язки в еволюції характеру персонажа Домислити події, деталі, обставини Усні й письмові твори-розповіді, твори з елементами опису за темою, художнім твором Рольові ігри Інсценізація Презентації творів, ідей, образів	Інтерпретація художнього твору Усні й письмові твори-роздуми Анотації до твору Проектування обкладинки Моделювання ситуацій з проєкцією на сучасність Створення системи питань до теми та їх аналіз за рівнями Дискусії Промова

Пам'ятка «Як підготувати та написати есе на літературну тему»

1. Визнач тему.
2. Склади план (1-й абзац – вступ; 2, 3, 4 – головна частина; 5-й – висновки).
3. Напиши тезу, яка:
 - а) цікава для читача;
 - б) чітко сформульована, аргументується прикладами;
 - в) вміщує головну ідею твору;
 - г) складається із двох частин: перша – повідомляє тему, друга – описує позицію автора.
4. Напиши 3-4 ключових речення, які підтвердять сформульовану тезу.
5. На основі ключових речень напиши основну частину есе. Перше речення кожного абзацу – ключове, яке містить опис аргументу, решта (5-7 речень) – його пояснення та підтвердження.
6. Склади та запиши вступ до основної частини, який зацікавить читача та підведе його до основної тези; вислови свою позицію щодо порушеної проблеми.
7. Зроби висновки, які слід розпочинати з тези у стверджувальному формулюванні. Висновки повинні стимулювати до роздумів.

Прогресивне зростання одиниць компетенцій по класах

Одиниці компетенцій по класах		
X клас	XI клас	XII клас
<p>1. Мовленнєва компетенція: учень здатний усвідомлювати цінність власного лінгвістичного і читацького досвіду на ґрунті значущих для української літератури творів видатних авторів для особистісного розвитку протягом життя, акумулюючи естетичні та етичні почуття.</p>		
<p>1.1. Знати вимоги до усного і писемного монологічного мовлення – композиційна організованість і змістова завершеність – і <i>дотримуватися</i> їх.</p> <p>1.2. Удосконалювати власні усні і писемні тексти з огляду на особливості усного і писемного мовлення – добір мовних засобів, чітке підпорядкування стилю і типу мовлення, повний і ґрунтовний виклад думок, поглиблена робота над словом і текстом.</p> <p>1.3. Переказувати текст у стислій формі, узагальнюючи мовні та комунікативні особливості кожного типу мовлення.</p> <p>1.4. Володіти формами писемного мовлення: переказ, твір (опис, розповідь, роздум), ділові папери, газетні жанри, план, тези, контекст, реферат.</p>	<p>1.1. Знати: роль і місце української мови серед інших мов.</p> <p>1.2. Складати тексти-описи, тексти-роздуми, тексти комбінованого типу.</p> <p>1.3. Аналізувати різні ситуації мовлення, виділяти учасників спілкування, визначати їхні наміри.</p>	<p>1.1. Знати ознаки і особливості побудови текстів різних функціонально-смыслових типів.</p> <p>1.2. Будувати тексти різних типів і стилів.</p> <p>1.3. Опрацьовувати критичні статті, рецензії на художні твори; <i>складати</i> тези, конспекти критичних матеріалів, <i>використовувати</i> їх у власних відгукках, доповідях, рефератах.</p>
<p>2. Комунікативна компетенція: учень здатний адаптувати дискурс до різноманітних комунікативних ситуацій в особистому, шкільному, суспільному житті через вербальну взаємодію, виявляючи конструктивне ставлення та доброзичливість.</p>		
<p>2.1. Визначати основні проблеми дискусії, <i>використовувати</i> всі необхідні мовні засоби для їх розв'язання.</p> <p>2.2. Впливати на систему переконань, емоційний стан співрозмовника.</p>	<p>2.1. Аналізувати художній текст, визначати і коментувати тему, ідею, сюжет, систему образів.</p> <p>2.2. Висловлювати власну думку щодо проблеми літературного твору.</p>	<p>2.1. Практично <i>використовувати</i> стилістичні засоби української мови.</p> <p>2.2. <i>Брати участь</i> у бесіді, дискусії, диспуті, <i>дотримуватися</i> правил мовленнєвого етикету.</p>

<p>2.3. Брати активну участь у дискусії, усвідомлювати її значення для пошуку істини.</p> <p>2.4. Дотримуватися правил ведення дискусії.</p>	<p>2.3. Формулювати (усно і письмово) власні оціночні судження і вміти їх захищати.</p>	<p>2.3. Аналізувати, переказувати й складати тексти різних стилів і типів в усній і писемній формах.</p> <p>2.4. Доводити власну думку, правильно добирати епізоди, переконливі деталі для характеристики персонажа, створення образу, картини.</p>
<p align="center">3. Літературна компетенція: учень здатний інтерпретувати твори української літератури, демонструючи здатність критично мислити та прихильність до національних і загальнолюдських цінностей.</p>		
<p>3.1. Самостійно добирати тексти відповідної стилісової приналежності, заучувати напам'ять і виразно читати вірші і уривки прозових творів.</p> <p>3.2. Ділити текст на частини за змістом, визначаючи тему, мікротеми, головну думку.</p> <p>3.3. Відновлювати тексти, в яких порушено логічність подій; переставляти частини і коректувати деформований текст.</p> <p>3.4. Усвідомлювати важливість потреби пошуку додаткової інформації для розв'язання навчальних завдань і самостійної пізнавальної діяльності.</p>	<p>3.1. Володіти навичками ознайомлювального й вивчального читання.</p> <p>3.2. Знати основні принципи жанрової системи літератури і визначати основні жанрові особливості художніх творів.</p> <p>3.3. Визначати в тексті художні засоби, пояснювати їхню роль.</p> <p>3.4. Знати і вміти самостійно аналізувати твори різних жанрів.</p>	<p>3.1. Емоційно сприймати, аналізувати, переказувати тексти художньої літератури, складати висловлювання у художньому стилі.</p> <p>3.2. Висловлювати адекватні почуття і враження від почутого й прочитаного.</p> <p>3.3. Усно і письмово полегшувати на літературні теми; сприймати різні точки зору на літературні події, характери, типи, їхнє зіставлення.</p> <p>3.4. Виразно читати поезії та прозу, передавати голосом думки й почуття автора, своє й авторське ставлення до зображеного.</p>
<p>4. Мовна компетенція: учень здатний створювати власні усні і писемні тексти різних типів на різноманітних інформаційних носіях, застосовуючи лексичні, граматичні, стилістичні норми сучасної української літературної мови і демонструючи мовну впевненість, самостійність і оригінальність.</p>		
<p>4.1. Знати: лексичне значення слова, однозначність і багатозначність, основні типи переносних значень.</p> <p>4.2. Використовувати багатозначні слова, синоніми, антоніми, омоніми відповідно до висунутих завдань і стилю мовлення.</p>	<p>4.1. Знати і розуміти лексичні, граматичні, стилістичні особливості самостійних та службових частин мови.</p> <p>4.2. Правильно вживати частини мови відповідно до норм літературної мови.</p>	<p>4.1. Розуміти принципи побудови і особливості словосполучень та різних типів речень.</p> <p>4.2. Створювати власні усні і писемні тексти різних типів на різноманітних інформаційних носіях.</p>

<p>4.3. <i>Дотримуватися</i> норм українського словотвору.</p> <p>4.4. <i>Редагувати</i> тексти відповідно до стилю та установленної орфографії і пунктуації.</p>	<p>4.3. Доцільно, стилістично виправдано і граматично вірно <i>використовувати</i> частини мови у власному мовленні.</p>	<p>4.3. <i>Застосовувати</i> норми сучасної української літературної мови і <i>демонструвати</i> мовну впевненість, самостійність і оригінальність.</p> <p>4.4. <i>Знати</i> основні поняття стилістики та її засобів, ознаки й особливості стилів української мови, їх жанрову різноманітність.</p>
<p>5. Соціокультурна компетенція: учень здатний виражати власну лінгвістичну і культурну ідентичність в європейському і світовому контексті, виявляючи емпатію та відкритість до лінгвістичного і культурного різноманіття.</p>		
<p>5.1. <i>Брати участь</i> у бесіді, дискусії, <i>аргументувати</i> свою точку зору, логічно <i>формулювати</i> тезу.</p> <p>5.2. <i>Здобувати</i> інформацію з різноманітних джерел (довідкової, художньої літератури, ресурсів Інтернету тощо), <i>здійснювати</i> бібліографічний пошук.</p> <p>5.3. <i>Працювати</i> з текстами вивчених типів, стилів і жанрів мовлення.</p> <p>5.4. <i>Усвідомлювати</i> особливості дискусії, її значення для пошуку істини, правила її ведення.</p> <p>5.5. <i>Розуміти</i> навколишню інформаційне середовище, самостійно <i>шукати, добирати</i> й критично <i>аналізувати</i> необхідну інформацію, <i>трансформувати, зберігати й діяти</i> відповідно до своїх цілей і прийнятої в суспільстві комунікаційної етики.</p>	<p>5.1. <i>Зіставляти</i> твори різних культур і епох, <i>виявляти</i> спільне й відмінне в уявленнях про добро і зло, прекрасне і потворне, свободу і рабство.</p> <p>5.2. <i>Організовувати й планувати</i> навчальне співробітництво з учителем та однокласниками.</p> <p>5.3. <i>Усвідомлювати</i> основні принципи загальнолюдської системи морально-етичних цінностей.</p> <p>5.4. <i>Сприймає</i> літературу як засіб розвитку власної духовності</p>	<p>5.1. Практично <i>засвоювати</i> морально-етичні й психологічні принципи спілкування і співпраці.</p> <p>5.2. <i>Висловлювати</i> міркування й пропозиції щодо гармонізації спілкування.</p> <p>5.3. <i>Виявляти</i> в текстах та <i>обґрунтовувати</i> особистісні й загальнолюдські цінності.</p>

Періодизація українського історико-літературного процесу XIX-XX ст.

Період	Основні літературні процеси та явища	Літературні жанри і твори
I половина XIX ст.	Формування української літературної мови, системи жанрів української літератури. Виникнення сентименталізму, романтизму, реалізму як національних напрямів у межах світових літературних методів. Зв'язок романтизму з українським фольклором.	Драма. І. Котляревський «Наталка Полтавка», Т. Шевченко «Назар Стодоля». Алегорична поема. І. Котляревський «Енеїда». Сентиментальна повість. Г. Квітка-Основ'яненко «Маруся», «Сердешна Оксана». Романтична балада. Т. Шевченко «Причинна», «Тополя». Романтична лірика. Є. Гребінка «Човен», В. Забіла «Соловей», М. Петренко «Дивлюсь я на небо», Л. Боровиковський «Бандурист», М. Костомаров «Явір, тополя й береза», А. Метлинський «Старець» Реалістична поема. Т. Шевченко «Катерина», «Наймичка». Громадянсько-філософська лірика. Т. Шевченко «Якби ви знали, паничі», «Мені однаково», «Заповіт», «Думи мої, думи мої», «У нашім раї на землі».
II половина XIX ст.	Взаємозв'язок літератури і фольклору. Розвиток лірики, перевага громадянської та філософської тематики. Повість і оповідання – основні жанри епосу. Формування жанру роману. Заборона української літератури, розвиток українського театру.	Народні пісні літературного походження. М. Петренко «Дивлюсь я на небо», «Взяв би я бандуру», Л. Глібов «Стоїть гора високая», С. Руданський «Повій, вітре, на Вкраїну», Т. Шевченко «Рева та стогне Дніпр широкий», «Думи мої», «Така її доля», «Заповіт. М. Старицький «Виклик» («Ніч яка місячна») Лірика. Т. Шевченко «Сон», «І мертвим, і живим, і ненародженим землякам моїм», «Доля», «Ми вкупочці колись росли...». І. Франко Збірка «Зів'яле листя». Леся Українка «Contra spem spero!», «Слово, чому ти не твердая криця...», «Стояла я і слухала весну...», «Все, все покинуть, до тебе полинуть», «І все-таки до тебе думка лине». Філософська поема. І. Франко «Мойсей». Оповідання. Панас Мирний «Пригода з «Кобзарем». Повість. М. Вовчок «Інститутка». І. Нечуй-Левицький «Кайдашева сім'я». Роман. П. Куліш «Чорна рада». П. Мирний «Хіба ревуть воли, як ясла повні?» Драма. Леся Українка «Лісова пісня». І. Франко «Украдене щастя», Комедія. І. Карпенко-Карий «Мартин Боруля», «Хазяїн».

<p>Кінець XIX – початок XX ст.</p> <p>«Червоний ренесанс» 1920-х років.</p> <p>«Розстріляне відродження» 1930-х років</p> <p>Література воєнних років (1940 рр)</p>	<p>Розвиток літературних традицій у жанрах епосу.</p> <p>Нові літературні тенденції: імпресіонізм, переосмислення міфології, розквіт інтимно-пейзажної лірики.</p> <p>Еміграція творчої інтелігенції, що не прийняла революцію.</p> <p>Нове покоління національно свідомих «романтиків революції». Розквіт і оновлення ліричних, епічних, драматичних жанрів.</p> <p>Контроль культури, масові репресії, загибель українських митців. Творчість уцілілих поетів всупереч засиллю соціалістичного реалізму</p> <p>Розквіт громадянської, патріотичної, лірики.</p> <p>Національна символіка.</p>	<p>Новела. О. Кобилянська «Impromptu phantasie», «Valse melancholique». В. Стефаник «Камінний хрест», «Новина».</p> <p>Соціально-побутова повість. М. Коцюбинський «Для загального добра».</p> <p>О. Кобилянська «Земля».</p> <p>Імпресіоністична новела. М. Коцюбинський «Intermezzo» Повість. М Коцюбинський «Тіні забутих предків».</p> <p>Лірика. О. Олесь «Гроза пройшла», «З журбою радість обнялась...», «Чари ночі», «О слово рідне!», «Айстри», «Мойй матері», «Задзвеніли струни у душі мойй».</p> <p>М. Вороний «Блакитна Панна», «На озері». Поема. М. Вороний «Євшан-зілля».</p> <p>Лірика. Є. Плужник «Вчись у природи творчого спокою...», «Ніч... а човен – як срібний птах!...». Є. Маланюк «Уривок з поеми», «Напис на книзі віршів...».</p> <p>Д. Фальківський «Зійшлись обоє на багнетах». Т. Осьмачка «Ідуть селяни в темні далі босі» Оповідання .М. Хвильовий «Я (Романтика)». Роман у новелі. Ю. Яновський «Вершники», «Чотири шаблі», «Майстер корабля». Комедія. М. Куліш «Мина Мазайло».</p> <p>Лірика. .П. Тичина Збірка «Сонячні кларнети» (поезії за вибором учителя), збірка «Замість сонетів і октав» М. Рильський «Яблука доспіли», «Солодкий світ!..», «У теплі дні збирання винограду», «Мова». В. Сосюра «Так ніхто не кохав», «Коли потяг у даль загуркоче», «Васильки». Сонети. М. Зеров «Суніці», М. Драй-Хмара «Лебеді».</p> <p>Лірика. М. Рильський «Слово про рідну матір», П. Тичина «Відповідь бійцям на фронт», В. Сосюра «Лист до земляків», «Мій син», А. Малишко з поезії «Дніпро», «Сірко». Поема. М. Рильський «Неопалима купина».</p> <p>Пісенна лірика. А. Малишко «Пісня про рушник», Д. Павличко «Два кольори», В. Симоненко «Переспів з народної», «Лебеді материнства», Р. Савицький «Гуцулка Ксеня», М. Ткач «Марічка».</p> <p>«Кіноповість». О. Довженко «Зачарована Десна».</p> <p>Лірика. В. Симоненко «Баба Онися», «Я чую у ночі осінні», «Моя мова», «Лебеді материнства», «Злодій», «Поет і природа», «Я...», «Любов». Л. Костенко «Світлий сонет», «Страшні слова, коли вони мовчать», «Життя іде і все без коректур», «Моя любове, я перед тобою...». Д. Павличко «Ти зрієш мови рідної», «О рідне слово, хто без тебе я?», збірка «Таємниця твого обличчя»,</p>
<p>II половина XX ст.</p>	<p>Фольклорні мотиви в осмисленні дійсності.</p> <p>Відродження української літератури у 1960-х роках.</p> <p>Нове покоління «шістдесятників» - «дітей війни».</p>	

	<p>Критичне ставлення до радянської дійсності, розширення жанрів, оновлення проблематики та художніх засобів.</p> <p>Звернення до минулого народу, ліризм і символізм епічних творів «шістдесятників»</p> <p>Жанрове новаторство і соціальна актуальність, драматургії 1960-х років.</p>	<p>«Вони печально говорили», «Бабуся з квітами». В. Стус «Як добре те, що смерті не боюсь я», «Наснилося, з розлуки наверзлося». І. Драч «Балада про соняшник», «Крила». Б. Олійник «Пісня про матір».</p> <p>Роман. О. Гончар «Собор».</p> <p>Роман у віршах. Л. Костенко «Маруся Чурай».</p> <p>Новела. Г. Тютюнник «Три зозулі з поклоном», В. Симоненко Збірка «Вино з троянд»</p> <p>Драматургічна «повість про сім'ю». О. Коломієць «Дикий Ангел». «Народна комедія». О. Коломієць «Фараони»</p>
--	--	---

Бібліографія

1. *Cadrul de referință al Curriculumului Național*, aprobat prin Ordinul Ministerului Educației, Culturii și Cercetării nr. 432 din 29 mai 2017.
2. *Codul Educației al Republicii Moldova*, modificat LP138 din 17.06.16, MO184-192/01.07.16 art.401, intrat în vigoare 01.07.16.
3. *Concepția educației în Republica Moldova*, 2000.
4. *Convenția cu privire la Drepturile Copilului*, ratificată de Parlamentul Republicii Moldova în 1990 și intrată în vigoare în 1993.
5. *Curriculum național. Învățământul primar*. Chișinău: MECC, 2018.
6. *Curriculum școlar, clasele I-IV*. Chișinău: ME, 2010.
7. *ISCED – Clasificarea Internațională Standard a Educației*, UNESCO, 2011.
8. *Hotărârea Guvernului nr. 727 din 16.06.2003 despre „Aprobarea strategiei naționale privind protecția copilului și a familiei”*.
9. Guțu Vl. *Cadrul de referință al Curriculumului Național*, Chișinău: Știința, 2007.
10. *Legea Republicii Moldova cu privire la Drepturile Copilului*, nr. 338-XIII din 15 decembrie 1994.
11. *Programul de modernizare a sistemului de învățământ din Republica Moldova*, aprobat prin Hotărârea de Guvern nr. 863 din 26 august 2005.
12. *Standarde de eficiență a învățării*, Ministerul Educației al Republicii Moldova, 2012.
13. *Strategia de dezvoltare a educației pentru anii 2014-2020 „Educația 2020”*, publicat: 21.11.2014 în Monitorul Oficial Nr. 345-351; art. Nr. 1014.
14. *Strategia intersectorială de dezvoltare a abilităților și competențelor parentale pentru anii 2016-2022*, MECC, publicat: 07.10.2016 în Monitorul Oficial Nr. 347-352, art. Nr. 1198.
15. *Strategia Moldova Digitală 2020*, publicată: 08.11.2013 în Monitorul Oficial Nr. 252-257, art. Nr. 963.
16. *Strategia Națională Educație pentru toți*, publicată: 15.04.2003 în Monitorul Oficial Nr. 070, art. Nr. 441.
17. Основы национального куррикулума/Vl. Guțu, trad. din lb. rom. A. Curacițchi, Ch.: Lyceum, 2017.

Дослідження/доповіді

18. Bucun, N.; Guțu, Vl.; Ghicov, A. [et al.] *Evaluarea curriculumului școlar. Ghid metodologic*. Chișinău: IȘE, 2017.
19. *Evaluarea curriculumului național în învățământul general. Studiu*. Chișinău: MECC, IȘE, 2018.

Спеціальна література

20. Ausubel, D. *Învățarea semnificativă*. Iași: Polirom, 2001.
21. Vocoș, M. *Instruirea interactivă*. Iași: Polirom, 2013.
22. Cartaleanu, T.; Cosovan O. ș.a. *Formarea de competențe prin strategii didactice interactive*, Chișinău, C. E. Pro didactica, 2008.

23. Cerghit, I. *Metode de învățământ*. Iași: Polirom, 2005.
24. Ciolan, L. *Dincolo de discipline. Ghid pentru învățarea integrată/crosscurriculară*. Editura Humanitas Educațional, București, 2003.
25. Ciolan, L. *Învățarea integrată*. Editura Polirom, Iași, 2008.
26. Darling-Hammond, L., Ancess, J., Falk, B. *Authentic Assessment in Action. Studies of School sand Students at Work*, Teachers College Press, Columbia University, 1995.
27. Gagné, R.M. *Condițiile învățării*, EDP, București, 1975.
28. Guțu VI. *Curriculum educațional*. Chișinău: CEP USM, 2014.
29. Guțu, VI. (coord.), Chicu, V., Dandara, O., [et. al.]. *Psihopedagogia centrată pe copil*. Chișinău: CEP USM, 2008.
30. (de) Hadji Ch. *L'évaluation, regles du jeu. Des intentions aux outils*. Paris: ESF, 1989.
31. Houart, M. *Evaluer des compétence... Oui mais comment?* Département **Éducation** et technologie (UNamur), 2001.
32. Joița E. (coord.), *Profesorul și alternativa constructivistă a instruirii*. Editura Universitaria, Craiova, 2007.
33. Mihăescu, M.; Dulman, A.; Mihai, C. *Activități transdisciplinare. Ghid pentru învățători*. Editura Radical, București, 2004.
34. Nicolescu, B. *La transdisciplinarité (manifeste)*, Éditions du Rocher, Monaco, 1996 (trad. rom. *Transdisciplinaritatea (manifest)*, Editura Polirom, Iași, Junimea, 2007).
35. Oprea, C.L. *Strategii didactice interactive*. București: Editura Didactică și Pedagogică, 2006.
36. Peretti, A.; Legrand, J-A.; Boniface, J. *Tehnici de comunicare*, Polirom, Iași; 2001.
37. Petrescu, P.; Pop, V. *Transdisciplinaritatea, o nouă abordare a situațiilor de învățare. Ghid pentru cadre didactice*. Editura Didactică și Pedagogică, București, 2007.
38. Pogolșa, L., Bucun, N. [et al]. *Monitorizarea procesului de implementare a curriculumului școlar*/Pogolșa, L., Bucun, N. [et al], Chișinău, 2011.
39. Saranciuc-Gordea, L. *Metodologia învățământului primar, Suport de curs*. Chișinău: UPS „Ion Creangă”, 2014.
40. Stelle, J., Meredith, K., Temple, C. *Învățarea prin cooperare, Ghidul nr. V*. Chișinău: C.E. Pro Didactica, 1998.
41. Temple, C. *Critical thinking in cross-curricular approach*, Open Society Institute – New York, RWCT, 2001.
42. Артемова Л.В *Педагогіка і методика вищої школи: Навчально-методичний посібник: Інтерактивні технології в курсах навчальних дисциплін*. – Київ : Кондор, 2008. - 272, с.
43. Баханов К.О. *Інноваційні системи, технології та моделі навчання в школі: Монографія*. - Запоріжжя: Просвіта, 2000. - 160 с.

Література за навчальною дисципліною

44. Курикулум «Українська мова і літературне читання» для 10-12 класів. – Chișinău: Lyceum, 2010.

45. Белякова Е. Г. *Социокультурное информационное пространство в контексте проблемы формирования личности*//Вестник ТюмГУ. Серия «Педагогика. Психология. Философия», 2010.
46. Белкіна О.В. *Критичне мислення вчителя як передумова його розвитку в учнів*//Формування гуманістичного світогляду вчителя : Матеріали Всеукраїнської наук.-практ. конф./Уманський держ. педагог. ун-т. ім. П. Тичини. – Київ: Наук. світ, 2001.
47. Бишова Т.В. *Інтегровані уроки*. – Київ: Шкільний світ, 2011. - 112с.36
48. Біляєв О. *Інтегровані уроки рідної мови*//Дивослово. – 2003. – № 5. - с.6-10.
49. Бондаренко Ю. *Взаємодія філософсько-історичних та культурологічних підходів до вивчення літератури*//Українська мова і література в школі, 2006, № 5, с.50-54.
50. Бондаренко Ю. *Формування історичного мислення школярів під час аналізу мови художніх творів*//Українська мова і література в школі, 2005, № 8, с.30-34.
51. Варзацька Л.О. *Типи інтегрованих уроків мови та мовлення*. – 1996. - №6.
52. Вердіна С.В., Панченко А.Г. *Секрети педагогічної майстерності*. Уроки для вчителя. – Харків: Вид. група «Основа»,2008. - 111с.
53. Вовковінська Н.В. *Інформатизація середньої освіти: програмні засоби, технології, досвід, перспективи*/Н. В. Вовковінська/за ред. В. М. Мадзігона, Ю. О. Дорошенка. – Київ: Педагогічна думка, 2003. - 272 с.
54. Воробцова В.В. *Використання інформаційних технологій навчання на уроках української мови та літератури*//Народна освіта. – 2007. – Випуск 2. – <http://www.narodnaosvita.kiev.ua>.
55. Ворожейкіна О.М. *Сто цікавих ідей для проведення уроку*. – Харків: Вид. група «Основа», 2011.- 287с
56. Гін А.О. *Прийоми педагогічної техніки: Вільний вибір. Відкритість. Діяльність. Зворотний зв'язок. Ідеальність: посібник для вчителів*. – Луганськ, 2004. - 84с.
57. Горностай П. *Рольова компетентність як умова гармонійності життєвого світу особистості*//Психологічні перспективи. – 2004. – Вип. 6.
58. Гуцул З.Б. *Текстоцентричні технології на уроках словесності*//Вивчаємо українську мову та літературу. - №8 (84) березень 2006.
59. Гудзик І.П. *Мовленнєве спрямування курсу української мови та критерії оцінювання досягнень учнів 5-11 класів*//Рідні джерела, 2001, №1.
60. Дачківська І.М. *Інноваційні педагогічні технології: Навч. посібник*. – Київ: Академвидав, 2004.
61. Донченко Т. *Формування в учнів поняття про типи мовлення і типологічну структуру тексту*//Дивослово, 2004, № 4. с. 23-25.
62. Житник Б.О. *Методичний poradник. Форми й методи навчання*. – Харків: Вид. група «Основа»,2005
63. Занюк С. *Поняття компетентності в контексті саморозвитку особистості: [Аналіз пробл.]*//Психолог. перспективи. – 2003. – Вип. 4. – с.107-112.

64. Когут О. І. *Інноваційні технології навчання української мови і літератури*. – Тернопіль.: «Астон», 2005.
65. Косенко Н. *Опорні схеми для аналізу літературних творів*//Дивослово. – 2001.- №4.- с.55.
66. Кучеренко І. А. *Теоретичні і методичні засади сучасного уроку в основній школі*. Херсонський педагогічний інститут, 2015.37
67. Мещерякова М.І. *Українська література у схемах і таблицях. 5-11 класи: Навчальний посібник*. – Харків, 2005 р. – 92 с.
68. Овчарук О. *Ключові компетентності: європейське бачення*//Метод проектів: традиції, перспективи, життєві результати: Практико-зорієнтований збірник. – Київ: Видавництво «Департамент», 2003.
69. Пахаренко В. *Художнє слово: Порадник для вчителів української літератури: Схема аналізу ліричного твору*//Українська мова та література. – 2001. - № 29 - 32.
70. Пилипенко В., Коваленко О. *Особистісно-орієнтовані технології у школі*. – Харків: Вид. група «Основа»,2007.
71. *Схема аналізу епічного і драматичного твору*//Українська мова та література. – 2001. - № 29-3
72. Федоренко В.Л. *Мовні цікавинки. Нестандартні дидактичні матеріали*/ В.Л. Федоренко. - Харків: Вид. група «Основа»,2006. - 320с.
73. Хорошковська О. *Теоретико-методичні засади навчання української мови і мовлення у школах I ступеня з мовами викладання національних меншин України*. – Київ: Педагогічна думка, 2012.
74. Щербина В.І. *Інтерактивні технології на уроках української мови та літератури*. – Харків, 2005.